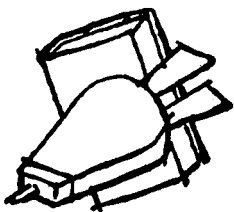

GRAZIANO ANDUAGA

EGUNSENTIKO TXORIA

TA BESTE BERTSO ASKO

AUSPOA LIBURUTEGIA

EGUNSENTIKO TXORIA
TA BESTE BERTSO ASKO

AUSPOA LIBURUTEGIA

30

COLECCION AUSPOA

Pl. de Sta. María, 2 - Telef. 66 16 12 - Tolosa
(Guipúzcoa-España)

ORDAINDU BEARRAK :

Urte betekoa: 485 pezeta

Ongilleak: 800 »

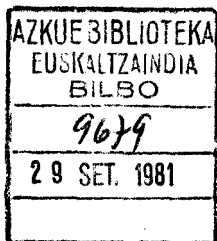
Atzerrian: 640 pezeta

Ale bakarra: 60 »

GRAZIANO ANDUAGA

EGUNSENTIKO TXORIA

TA BESTE BERTSO ASKO

AUSPOA LIBURUTEGIA
1963

Depósito Legal S. S. 1207/63
Número Registro 3244/63

IMPRESO EN "GRAFICAS IZARRA" - PEÑA Y GOÑI, 13 - TEL. 17381
SAN SEBASTIAN (ESPAÑA)

ARKIBIDEA

Itzaurrea	9
D. Ladislao Sagastizabal-i	17
Oñatiko Oñatiarrak	21
Urbiako ermitaren bedeinkazio-eguna	26
Nekazaritza goratuaz	35
“Basarri”-k Graziano-ri	41
Langille batek Graziano-ri	45
Kaletar baten erantzuna Graziano-ri	51
Gosea bai ta ogirik ez	57
“Caja de Ahorros”-en omenez	65
Grazianok “Basarri” jaunari	73
Langilleari eta kaletarrari erantzuna	79
“Basarri”-k Grazianori (txantxa-benetan)	86
Fraisku mutilzarra	90
Morroia eta nagusia (Paulo eta Graziano) ...	100
“Basarri” jaunari	107
Arantzazu, ze izen ederra!	111
1946-ko urteari	118
Langillea ta alperra	124
Osasunaren iturria, egunsentiko txoria	132
Erleen bizimodua	138

ITZAURREA

“Auspoa”-ren Zuzendariak eskatu dit Grazianoren bertso-bilduma prestatzeko; baiña lanean asi bezain laister konturatu naiz, aren bertso danak argitaratu nai badira, ba-degula onelako beste bi liburu gutxienez betetzeko aiña, eta obe izango dedala soseguz eta zatika ibiltzea.

Izan ere Graziano, Gezaltzako aitona, izugarri jori ta ugaria izan degu bertsogintzan. Makiña bat ditu argitaratuak. Eta argitara-gabeak ere ez dira gutxi. Nere lana ordena pixka batekin eramateko, argitaratuetatik asi nai izan det, eta oien artean ere, al dala, zaarretatik herrietara joanez, au da, bertso bakoitzaren urte-mugari begiratuaz.

Baiña Grazianoren bertso zaar-zaarren berri jakitea ezta beti erraz. 1945 gn. urtean asi zan Arantzazuko errebista Grazianoren bertsoak ateratzen; ordutik onerakoak jakiten eztago istillurik, geienak errebista ortan atera diran ezkerok; baiña urte orren aurretik ere Grazianok inprentatu zituen zen-

bait bertso edo papertxoetan edo folleto txi-
kitan, eta orain ezta erraz oiek billatzea.
Auekin ditut ba lanak.

Grazianok berak etxean baleuzka bere
bertso danen paperak, askozaz errazagoa
izango litzake nere egitekoa, eta osoagoa ate-
rako litzake bilduma au, baiña gaur bein-
tzat eztago aren etxean oien arrastorik. Baz-
terren garbitasuna egiteiakoan ezkutatu
omen ziran danak. Auzoko beste etxe ba-
tzuetan ere galdetu det, baiña alperrik:
lenago bai, bazituztela olako paperak —esa-
ten didate—, baiña gero, edo umeak apur-
tu, edo galdu edo desegin ziralaa. Emengo
andre batek itz auekin kontatu dit beren
aitak esaten ziena, etxe-garbitasunaren ai-
tzakiz alabak paper oiek sutara bota nai zi-
tuanean: "*Oriek etxuen ogirik eskaketan*";
baiña ala ere etzioten parkatu.

Egilleak berak ere orain eztitu gogoan
bertso zaar-zaar aiek. Zein, zenbat eta noiz
atera zituen ere eztaiki garbi esaten. Zorio-
nez ba-dira auzoan berak haiño obeki ber-
tso zaar oietako batzuk gordetzen dituzte-
nak, ez paperetan, baiñan buruko artxibu-
an. Batez ere Biktoría Igartua, Ladislao
Odrizola Aizkirri baserriko etxejaunaren
emazteak, Grazianoren bertso-parrasta lu-
zeak kantatu dizkit, eta zein urtetan gutxi

gorabera atera ziran ere zeatz asko esan dit. Orrela bada, batari eta besteari galdetuaz, garbitasun auek atera ditut:

Grazianok inprentatu zituan leenbiziko bertsoak 1902 urtekoak dira, liburutxo edo folleto txiki batean, zezen baten kontuak aitatuaz. 34 bertso omen ziran guzira. Auzoko amabost etxeren artean zezen bat ekarri zutela-ta, zezen orren goraberak kontatzen ziran bertso aietan.

Gero, 1903-aldera atera zituen beste batzuk. Auen asiera onela zan:

“Ditxa gozo batekin
biba gure Oñati...”

Oekin batean, edo andik urbil, atera zituen beste batzuk, onela asten ziranak:

“Ispillu bat jartzeko
mundu guztiari...”

Geroago (eztakit zein urtetan), erromatarren bertsoak inprentatu zituen: erromatarrek euskaldunekin izandako burrukak kantatuaz, alegia.

Baiña erromatarren bertso auek etziran gure egillearenak, Iztuetarenak baizik. Grazianok norbaiti entzun zizkion eta inprenta-arazi egin zituen. Garai artan ba-zan Oñatin *Raldúa* izeneko inprenteru erdaldun

bat, eta aren etxean ateratzen zituen Grazianok bere bertso-paperak. Oien artean dira Grazianoren bertsorik zaarrenak, baiña orain ezta errez oiek arkitzea. Nik beintzat bertso zaar-zaar oien paperik ez tet orain arte arkitu, baiña arkitzeko esperantza ez det galdu. Buruz dakitenai galdetuz ere osatu ditezke bearbada, baiña oraindik paperak azalduko diralako ustean, ez titut libru ontan jartzen.

* * *

Gazte-gaztetik izugarrizko zaletasuna izan du Grazianok bertso gintzarako. Bere seme zaarrenak alaxe dio: "Ori lanean dabillenean ere, beti bertsoak egiten diardu". Berberak ere orixe hera aitortu zidan.

—Graziano, zuk noiz ta nun egiten dituzu bertsoak?

—Soluan, itoian (ikulluan), oian ta nunai. Egun danetan ezta izaten berdin. Eria beti ezta izaten. Eria danian buruz asma-tu eta gero eskribiduaz joan bear...

Auxe da ba gure bertsolariaren lan egiteko tankera. Bat-bateko bertsoetarako ez tu izan orrenbesteko trebetasun edo afiziorik. Bertsoak buruz eta astiro ausnartu, eta gero paperean jarri: au izan da bere jokabidea.

Askotan entzun izan det bertsolari ospetsu izan diranak, nekazari-lanetarako eztirala langille oso piñak izan, ala-olako nekazariak izan dirala, alegia; Grazianori ezio iñork olako tatxarik jarriko. Arentzat bertso-gintza ezta batere traba edo eragozpen izan, nekazari osoa izateko. Gorago esan degun bezela, lanean ari zan bitartean asmatzen zituan bere bertsoak, era ortara bi gauza auek —lana ta bertso-gintza— alkartuaz.

Bere zaletasun arrigarri onen sustraia jakin nairik, galdetu nion bein:

—Nundik eldu zaizu zuri zaletasun ori?

Parre egiñaz esan zidan:

—Nik al dakit ba?

—Zure guraso edo aurrekoetatik ote?

—Ez. Nere gurasoak etzuten bertso-rik egiten.

Baiña geroxeago ara zer jaulki zitzaidan:

—Orduan —bera gazte zanean— eskekoak (eskaleak) ibiltzen ziran, eta eskeko oieta-ko batzuek bertso-paperak saltzen zituzten. Ni oiek irakurriz pitin bat zaletu nintzan bertsoekin. Orain eskekorik be eztago, baiña len olako asko ikusten zan; Arantzazuko komentuan beti egoten zan eskekoren bat bazkal orduan. Or, Tolosa ta Donostia-

-aldean, sagardotegietan ibiltzen omen dira bertsoetan, baiña emen eztegu ezagutu olakorik, sagardotegirik ere emen ezta izan.

* * *

Gezaltzako aitonaren berriak (eta bai Arantzazuko alde onetakoak ere), ugari eman ziran "Aitonaren Uzta" izenarekin Kulliska-Sortan atera genduan libruan: eztegu ba aiek emen herritu bearrik. Grazianoren bertso-parrasta bat ere eman genduan libru artan. Oiek ere, an dauden ezkerero, eztitugu emen herriz jarriko. Bakar-bakarrik *Frais-ku mutilzarrarenak* azaltzen dira berrero, an osorik agertu etzirako, eta gaiñera argitasun jakingarri batzuk emateagatik. Oiek kenduezkero, an jarritakorik eztegu emen jartzen.

Libru ontan dijoazten bertsoak, danak izan dira lenago inprentatuak: edo bertso-papereetan, edo periodikuan, edo Arantzazuko errebistan; baiña emen eztaude Grazianok inprentatu dituan bertso guztiak, 1949-raiñoakoak baizik. Geroztik argitaratuak, eta sekula egundaiño argitara eztiranak, beste bein emango ditugu, Jaungoikoak nai badu.

Danok dakigu Aita Zavala trebea nola ibilli izan dan erriz erri ta etxez etxe bertso-

-paperen billa. Bere ibillaldi oietan maiz eskeiñi izan diote Grazianoren bertso-pape-rak; baserri askotan, bertso oiek zekarzkian Arantzazuko errebistaren orria kendu eta arduraz gordetzen zuten. Orrek esan nai du gure erriak gogoz irakurtzen duala Gezaltza-ko aitona. Eta aitonari berari ere esan dio-te bein baiño geiagotan: Errebista ori guk eztegu bear, zure bertsorik ezpadakar... Ne-ronek ere izan det erriaren estimazioa egiz-tatzeko proba bat baiño geiago. Oraindik egun gutxi dala, eta ni Graziano berarekin bere bertso-kontuak garbitzen nengoela, eto-rrri ziran Gezaltzako baserrira Errenderiko senar-emazte batzuk, Gezaltzako aitona eza-gutzeagatik, eta here bertso ederrengatik ari eskerrak ematera.

Aita Demetrio Garmendia izan zan Gra-zianoren bertsoak Arantzazuko errebistan jartzen asi zana, 1945 urtean, Aita Joakin Arriaran errebistaren zuzendari zala; eta arrezkero ia etengabe agiri da errebista or-tan Gezaltzako aitonaren zer edo zer.

Bertso auek librura aldatu baiño leen, ba-na-banaka irakurri izan dizkiot egilleari be-rari, itz batzuen gaiñean galderak egiñaz, eta bertsoei buruz argitasun batzuk jartzea-gatik.

Basarri jaunarekin ere Graziaanok izan dituzte txantxa-benetazko bertso burruka batzuk, eta orduan, bai onenak eta bai arenak ere alkarren ondoan jartzen ditugu, ortarako Basarri berari baimena eskaturik.

Oñatiko Aita Migel Estanga Laterandarrari eta Daniel Mugarza jaunari eskerrak biurtzen dizkiet, eman dizkidaten argitasun batzuegatik.

Aita Luis Villasante, O.F.M.

Arantzazu, 1963-ko Apirillaren 20-an.

D. LADISLAO SAGASTIZABAL-I

1911-ko Otsaillaren 24-an festak izan ziran Oñatin. Egun ortan bertako Parroko jaunak bere erretorgoaren zillarrezko eztaiak ospatzen zituan, eta Grazianok bertso auk eskeiñi zizkion. Oñatiko berriketariak (Olakua zeritzaion) Donostiako "El Correo de Guipúzcoa" periodikura bialdu zituan bertsoak, baita an azaldu ere.

Sagastizabal jaunaren jai ortan Aita Mortara laterandar ospetsuak egin zuan sermoia. Aita Mortara judu odolekoa zan. eta guztiz ondo menderatzen zuan euskera. Aita Laterandarrak Oñatin daukaten etxea berak fundatua da.

Sagastizabal jauna Oñatiko semea zan, Berezano auzokoa. 1918 urtean il zan. Bere liburutegi dana Arantzazuko komenturako utzi zituan, Aita Mortara, berriz, 1940-an il zan Liejan.

- 1/ Aita D. Ladislao
beneragarria
animak salbatzera
mundura etorria,
Jesus maitiak berak
lan ortan jarria
zuzen eraentzeko (1)
Oñatiko erria.

2/ Puesto ontan darama
orrenbeste urte
etsai gaiztuen kontra
peleatzen fuerte;
Oñatiarrak badegu
nai ainbat suerte,
berori bizi bada
gu geraden arte.

3/ Asko disfruta beza
gaurko egunian
berorren adiskide
danen konpañian;
ongi porta dalako
orain arte guzian,
seguru dago beste
ogei ta bost urtian.

4/ Beti idukitzen det
berori goguan,
ala obligazio
daukadan moduan,
sartu ninduanetik
nere estaduan:
falta nuan saietsa
daukat kontaduan (2).

- 5/ Argatik zor diogu
mundutze bat grazi (3),
asko emanda ere
geiago merezi;
nere emaztiakin
kontentuz naiz bizi;
ala ezpalitz ere
ezin neike utzi.
- 6/ Gogoz eskeintzen diot
guk aldegun dana,
noiznai agindu guri
nik dezakedana.
Badakit ez naizela
serbitzari ona,
baña kunplitutzen det
berorren esana.
- 7/ Tentazio aundiak
gaur ditu Elizak:
eurok sendatu biar
or datozen gaitzak;
obraz (4) ontzen badira
pulpitoko itzak,
azpiratuko dira
gaurko etsai portitzak (5).

8/ Bedeinkatu ditzala
zeruko (6) nausiak
berorren konpañian
gaur dauden guziak
eskarrekin askotan
zelebratutziak
ala konbeni bada
Jaunari graziak.

9/ Adios, gure Aita,
ez noa luzatzen,
badakit nagoana
asko molestutzen.
Bertatik umildadez
dizkiot eskatzen
Anduagaren faltak
barkatu ditezen.

---

(1) **Eraendu** = gobernatu.

(2) **Daukat kontaduan** = nere ardurapean, nere kontura.

(3) **Mundutze bat grazi** = grazi ugariak.

(4) **Obraz**. Periodikuan agertutako bertsoetan **obran** jartzen du; Grazianok uste du **obraz** bear duela izan, eta ala jarri degu.

(5) **Portitza** = indartsua. Grazianok dionez, itz au Arantzazuko inguru ontan esaten da edo esaten zan beintzat.

(6) **Zeruko**. Periodikuan **Gueroen** dakar. Makurren bat da, dudarik gabe. Berak jarritako itza zein ote dan, egilleak ezin du asmatu. **Zeruko** ori gerok jarria da.

OÑATIKO OÑATIARRAK

Aita Zavalak utzi didan bertso auen kopia, Gregorio Mujika zanaren bertso-paper bildumatik egiña izan da. Aren bertso-paperak 1928 omen dauka eskuz jarria. Baiña nik egin ditudan galderetatik, eta batez ere Aizkirri baserriko Biktoria Igartuak eman dizkidan garbitasunetatik, pixka bat zaarragoak dirala atera izan det: 1922 edo inguru artakoak.

Oñatiko auzo danen gorabesak, alde onak eta txarrak aipatzen dira, eta batez ere Gezaltzako baserrietakoak.

- 1/ Bota bear nituzke
lau xelebrequeri
farre eragiteko
erri guztiari;
ala bearrez nintzan
jaio nekazari,
baserri bikaña ta
gauza onak ugari,
gure erritar danak
badakite ori.

- 2/ Iru Idigoratzak
eta Garagaltza (1),
danak baño bakarrik
obe da Gesaltza (2).
Ura da baserri bat
berez aberatsa
nundik eztakiela
betetzen da poltsa,
gaur lañoetan gora
bear nuke altxa.
- 3/ Gesaltza lako etxerik
iñun ezta sortu,
asko egongo dira
an sartzeko gertu,
baña antxe bizitzen
gu ezin aspertu;
guk utzi gabe bestek
ezin leike artu,
utziko deguna're
eztala ziertu.
- 4/ Askok jarri oi dute
dirua bankuan,
galdu ere egin leike
kiebra egindakuan:
guk an gordetzen degu
kueba zuluan (3),
antxe bai daguala
leku seguruan,
guk bakarrik dakigu
an zenbat daguan.

- 5/ Ala nago guztioi
adierazitzeko,
dirua gauza ona da
ongi bizitzeko,
baña edozeñekin
ezta fiatzeko,
sobra daukanak eman
guri gordetzeko,
an eztago bildurrik
kiebra egiteko.
- 6/ Gesaltza len da gero
baserri bikaiña,
an artzen du bakoitzak
nai duan tamaña,
gauza ona askotatik
konbeni dan laña,
jan da edan egin arren
ustez alegiña,
an laster biurtzen da
gizona sardiña.
- 7/ Leku onak baditu
Oñatiko erriak,
askok egin dituzte
etxiak berriak,
jauregi biurtuta
daude baserriak,
mayorazkoak dira
gitxienez erdiak,
kaletar asko daude
enbidiz jarriak.

- 8/ Zubillaga, Zañartu
 auzo orietan,
 danak bizi dirade
 komenentzietan,
 ezer etzaie falta
 eren etxietan,
 ondasunak ugari
 alde guzietan,
 toki oberik ezta
 Euskalerrietan.
- 9/ Garagaltza (4), Uribarri
 ta Olabarrietan,
 iñon enbidirikan
 eztute ezertan,
 dirua ta gauza onak
 danak daude bertan;
 gertatzen dan bezela
 toki guztietan
 batzuek ondo jan da
 besteak dietan.
- 10/ Torre-auzo, Berezau,
 Murgi ta Larrasña,
 oietan danak dira
 norberetzat lasña;
 Urruxola, Araoz,
 Goi-auzo (5), Madisña,
 ortxe gaude jentes
 poltsatik arisña:
 dirua eukiko genduke
 zintzoak bagisña.

11/ **Kaletarrari** ere
bear diet esan,
guretzako etsaiak
ez ditezela izan;
baserriko gauza onak
merke artu plazan,
or dabilta jan da edan
jolas eta dantzan,
beti ala izango
diran esperantzan

12/ **Komentzi** aundiak
daude gaur kalian,
danok ikusten degu
begien aurrian,
atsegiñetan dabiltz
nor bere neurrian,
bizi badira ere
aukera ederrian,
neskatxa klabeliñak
beti baserrian.

---

(1) **Iru Idigoratzak** = Idigoras izeneko iru baserri, Oñati-aldean. Andik bereala dago, altura batean, Garagaltza, baserri bakarra.

(2) **Grazianok** dionez, bertso au ezta berak asmatua, antziñakoa baizik. Izan ere, oso zabaldua dago.

(3) **Kueba zuloa**. Gesaltzako baserrien ostean arkitzen da arzulo ospetsu bat. Ura du emen go-goan Grazianok.

(4) **Garagaltza** = Oñatiko auzo baten izena. Zubillaga, Zañartu, Olabarrieta, Uribarri ta abar. oiek ere Oñatiko auzoak dira.

(5) **Goi-auzo**. Au da Arantzazuko auzoa.

URBIAKO ERMITAREN BEDEINKAZIO-EGUNA

1924-ko Agorraren 28-an izan zan Urbia-ko ermita ederraren bedeinkazio-eguna. Mateo Mujika jauna etorri zan bera bedeinkatzera, artean Iruñeko Obispo zala. Gertaera orren zenbait berri jakin nai duanak. ikus dezake "Aránzazu" III (1924), 344-345. Aita Adrian Lizarralde-ren eragiñari eskerak jaso zan elizatxo ori. Bertso auek ere Lizarralde beraren aginduz egin omen zituen Grazianok. Inprentatu eta kanta-papere-tan zabaldu ziran.

- 1/ Aizkorri aldeko erpin guztiak
ain dauzkagu ditzakari
arrera (1) ona egin bearrez
Zeruko Erregiñari:
gaurko goizean mendi ontara
agertu dan izarrari
Arantzazuko aitonatxo bat
jartzen zaio bersolari.
- 2/ Zeruko Ama maitagarria,
emen gauzkazu begira,
bein da berriz gu zaintzera
bazatoz Euskalerrira;
len Arantzazun ortxe zauzkagu,
ta orain berriz Urbira,
euskaldun danok eramatera
zeruan erdi erdira.
- 3/ Jesusen Ama lendik zegoan
Jaun aundi bati esana
egunen baten Urbi zelaira
bera etorriko zana;
Euskalerrria nola izan dan
beti beraren kutuna,
orretarako jaso zedilla
elizatxo bat txukuna.

- 4/ Arkaitz tartean ermita onek
ematen du ain ederki!
Au egin dute artzai guztiak
Meza entzuteagatik:
Jesus maiteak egiten digu
bere deia Aizkorritik:
Or daukazute nere Amatxo
ta ni emen nago beti!
- 5/ Mundua mundu euskal semeak
beti beti beren antza:
ongille askok limosna egifiaz
ermitatxo au da altxa:
zabaldu dute batzuek eskua
eta beste askok poltsa,
beti bai da elizkoia
Euskalerriaren biotza.
- 6/ Bartko gaubean Euskalerrian
ez da begirikan bildu,
Birjiña Amaren izen goxoa
ain gutxi aoz isildu;
etortzeko diñ geran guztiok
gaituzte zintzo biraldu,
eztakit zeinbat millaka geran
eguneko Urbira eldu.

7/ Ordu onean zabaldu du bai
Jainkoak gaurko eguna;
eguzkia ere argigoa
danok ikusten deguna:
jai oni itxura emateko
ameserik ere ezkenduna!
Zorionez, zein da etorri zaigu
Iruñako Obispo Jauna.

8/ Mujika Jaunak onra aundian
Meza santua eman du;
talde aundia bedeinkatzeko
erara ederra izan du;
bakoitzak bere egin bearrak
nola ditugun esan du,
eta sasoiari ibillitzeko
egin ez dedin berandu.

9/ Jai galant ederra egin zaio
gure Andra Mariari:
aurrekulari, ezpata dantza,
txanbolin da bersolari;
euskaldunen oitura garbiak,
fede sutua agiri:
gaur Urbiako zelai zabala
Paradisoa dirudi.

10/ Gure Amatzok, agurtzen emen
gaituztenean ikusi,
etsai guztiak amildu dira
Aloñatikan igesi:
jai eder au toki onetan
orain gertatu da lenbizi;
datorren urtean bigarrena,
zutik eusten bada Aizkorri.

11/ San Franziskoren seme zintzoak
Birjiña Ama dute zaintzen;
Franzisko deunak zeru goitikan
alaxen die agintzen,
ikusten degu mundurik mundu
gau ta egun nola dabiltzen
aldendutako ardi galduak
Jesusen taldera biltzen.

12/ Diputadu Jaun ospatsuai
nola asiko naiz esaten?
Bide berri bat Urbiaraño
len bai len egin dezaten:
askotxo dira iñolaz ere,
amaika bai or da emen,
goruntz etorriko lirakenak
oñak ezpalira erren.

- 13/ Lotsa aundian itz egiten det
Jaun aundi oien erdian;
kamiño berria asiko dute
datorren udaberrian;
orduan zeñek eztu joko
Urbira suzko gurdian?
Bi urte barru ikusi baietz
automobillak Urbian!
- 14/ Naparroa, Araba eta
Gipuzkoa ta Bizkaiak
beti zapaldu izan dituzte
sortu zaizkien etsaiak;
gure errian jaiotzen baidira
seme argi ta alaiak!
Nola ez alkar ondo maitatu
izanik laurok anaiak?
- 15/ Partzoneriko (2) Jaun aundi oiek
goratutzen badet lana,
oiek eman dute Euskalerriko
onbiderik ederrena,
legez da bidez buru dutela
Segurako alkate jauna:
Birjiña Amak ordainduko die
euren erakutsi ona.

16/ Maisu azkar bat nola bear zan
eleiza egiteko artez,
Marzelo Gibert Jauna agertu zan
gogoz eta borondatez:
eleiza txukun atera zaio
jakintsu askoren ustez:
Urbiako zelaian dirudi
zaiñ artu zuala berez (3).

17/ Maisu Jaun onek bere neurriak
atera zituan ariñ,
ermitatxo au nola bear zan
aire ederrean egin,
Birjiñarentzat kaiolatxo au
itxuran bai du eragin,
Jesusen Ama artzai tartean
atsegiñez bizi dedin.

18/ Beobidetar Juliok egin du
limosna eder bikaña:
iruditxo au du bialdu
berak bere eskuz egiña:
ortxe bidean batek esan du
eztala oso apaña (4):
a herritsua! Barrendikan da
ederra Ama Birjiña.

19/ Egokizko lanaldi ederrak
Urbian egin dirade,
Euskalerriko seme zintzoak
pozez txoratzen gaude!
Ermita berri au nundi sortu zan
iñork egiten badu galde,
erantzun leike fundatzallea
dala Aita Lizarralde.

20/ Diputazio, Ayuntamentu,
Obispo Jaun da Apezak,
oien eskuan dago kentzea
Probintzietako gaitzak;
guk beartsuok indar aundirik
ez daukagula deritzat:
degun almena opari onez
agertuko degu beintzat.

21/ Beartsu nere lagun maiteak,
oraintxe nator zuengana:
mundu onetan guk egin bear
beste batzuek nai dutena;
gogo onekin egiten badegu
orain otoitza ta lana,
guztion Aitak emango digu
zeruan silla bana.

22/ Agur Maria graziazkoa
 Amatxorik goxoena,
 Zureganako daukagu beti
 guk geure itxaropena!
 Mundutar guztiai eskatzen diet
 uts egiñen barkamena;
 onenbestekin isiltzen da gaur
 Arantzazuko aitona.

---

(1) **Arrera.** Kanta-paperan **arrena** dio, baiña oker. Grazianok dionez, **arrrera** bear du.

(2) **Parzoneria.** Urbiako zelaietan ganadua sartzea libre duten erriak osatzen dute Parzoneria. Alkartasun edo olako zerbait adirazi nai du izen orrek.

(3) **Zain artu zuala berez** = bertan berez ernetakoa bezela dirudiala. Grazianok dionez, Aita Lizarraldeak berak esan zion pentsamendu au bertsoetan sartzeko.

(4) **Eztala oso apaña.** Izan ere, Beobide jaunak egindako imajiña onek izan ditu bere goraberak. Erriaren gogokoa eztala-ta, luzaroan egon da baztertua. Orain berriz dago bere lekuan, Urbiako ermitaren aldarean, alegia.

NEKAZARITZA GORATUAZ

Auek dira Arantzazuko errebistan Grazianok atera zituan leenbiziko bertsoak. Ikus "Aránzazu" XXV (1945), 214-215. Etxaun-ek "Oi laborari gaxua"-n esaten dituanakin ba-dute antz pixka bat. Kaletarren kontra botatzen dituan zirtoak bati baiño geiago min eman zioten, eta Arantzazura erruz etorri ziran erantzunak. Baita errebistan agertu ere batzuk, ondoren ikusiko dan bezela.

1/ Izen ederra, nere kristauak,
euskeraz nekazaritza,
lanbide ortan bizi geranok
orpotik tira gabilta,
nekien puruz nola datorren
lurra dakarren emaitza,
arrazoi aundiz baserritarrai
nekazaria deritza.

- 2/ Biarrerako neurrigabea
baserritarren eguna:
izar argitan goizean jaiki
—ez da bizitza leguna—,
egun guzia atsedean gabe
eldutzen da gau illuna,
beti tarea bukatu gabe,
buruz-gain eginkizuna.
- 3/ Gure izardiz jan bear dute
munduko alper guztiak,
nola diraden lureko pizti
ala aideko egaztiak;
oriek baño okerragoak
bi oñetako trastiak:
danok loditzen larri gabiltza
gu nekazari tristiak.
- 4/ Kale-gizonen lan eguna da
zortzi orduko taria,
ala ere askok esaten dute
dala oraindik geiegia.
Baserrikoa amasei-re egin
agitz bukatu gabia;
ala ere askok ondasunetan
nai dute igualdadia.

5/ Baserritarrak diru apur bat
jartzen du Caja-Ahorrosian
bere umien errukiz edo
zartzarorako pozian;
alabak ere dote gabiak
aitak au egin ezian,
kaletar asko minduko dira
ori ezin ikusian.

6/ Kale-gizonak illuntz aldera
asten dira zurrutian,
gau erdiruntza kafe ta kopa
igual gero tutian,
jaiki ezin-da, poltsak arin-da,
buruak astun goizian;
orla bizi-ta gaitza da jartzen
dirua Caja Ahorrosian.

7/ Kalian ere batzuk dira
leialak eta zuzenak
goiz-arratsetan or baratzetan
bearra egiten dutenak,
gabian zintzo erretiratu,
etxian ejemplo onak;
parranderuok, aditu ondo
aiek dirala gizonak.

8/ Baserritikan irteten dira
jan gauzarikan onenak:
arrautz, ollasko, gaztai, arkume,
kapoi ta txekor gizenak;
kaletarrai opa diztegu
guk orrelako gauz onak.
Kalian ala agertzen dira
tripotx aundiko gizonak.

9/ Zenbait kaletar ikusten dira
guri eta borobillak,
okotzak iru zapaldatan da
kokotian ere mallak;
gu nekazari gizarajuok
argalak eta zamillak,
bizkar ezurren ortzetaño
ezkutaturik urdallak.

10/ Zer ondamena ekarri digun
apainduri ta jantziak!
Ikusten danez ez du balio
dirua irabaztiak;
zapatero ta pelukero ta
modista eta sastriak...
orien bidez ondatzen dira
baserritako gaztiak.

11/ Tabernero ta pastelero ta
ortz-gille (1) ta denderuak...
Oriengandik sortutzen dira
familiko enreduak,
sal-eroslien ofiziyua
engañatutzen txoruak.
Erlijioa indartutzeko
oiek al dira moduak?

12/ Gizon guziok ezautzen gera
bakoitza bere izenez,
tranpalariak iñola ere
ez dabiltz bide zuzenez;
sal-erosliak egiten dute
—argiro ikusten danez—
baserrikoai arrapatu ta
kaletarrai eman ez.

13/ Arantzazuko Birjiña Amari
eska zaiogun gogoti
erregutzeko Jaungoikuari
beartsu guziok gati,
eta gafierra sinismen onez
esan deikiogu beti
oker guztiak zuzendutzeko
elorriaren gafieti.

14/ Alkar maitatzen bizi gaitezen
kale eta baserriak,
oiek dirade Jaun zerukuak
jarri zizkigun neurriak.
Ta Gezaltzako aitona zarrak
esan ez baditu egiak,
nai dutenian erantzun beie
kaleko hertsolariak.

---

(1) **Ortz-gille** = dentista.

“BASARRI”-K GRAZIANO-RI

Aurreko bertsoei erantzun zutenetik bat, “Basarri” ospetsua izan zan. Izan ere, urte aietan estu ta larri-xamar bizi zan kaleko jendea, eta erruki gabe aei eztena sartzea geiegitxo zirudin. “Basarri” bada, kaletarren estuasunak kontatzera dator.

Bertso auek Arantzazuko errebistan agertu ziran. Ikus “Aránzazu” XXV (1945), 306-307.

I/ Nere lumatxo maitagarria
estali ez dedin erdoiz
aitona batek bide oberik
etzidan jarriko ifioiz.
Ta Gezaltzako Grazian jauna,
jakin bear dezu garaiz,
“Basarri” deitzen didate danak
bafia kalean bizi naiz.

- 2/ Zure bertsotan egi asko da,
ori ez det ukatzen nik,
baserrietan ezta paltatzen
neke gogorreko lanik.
Egin ezean ezin itxaron
lurrak emango duanik,
baña kalean ere ez pentsa
eztitan bizi geranik.
- 3/ Langillearen gaurko bizitza
gaitza da kanpoztu neurtzeko,
probatu bear luteke askok
eskarmentuan sartzeko.
Bat emateko baldin badago
iru an daude artzeko,
zer alderdia Caja Ahorrosean
mordo aundiak jartzeko!
- 4/ Etxeko errentak igoak daude
lengo lautatik zortzira,
ur eta argi, Jaunak ba-daki
zenbat dijoan guzira!
Jan eta jantzi egin bear da,
ta... ain irabazi gutxi da,
baserritarra orrenbesteko
kezkarik gabe bizi da.

- 5/ Egun osoa lanean egin;
amabost pezta etxera.
Emaztea ta iru-lau aurren
jabea baldin bazera...
Zoaz aiekin arategira
libra xerra eskatzera,
ta afal ondoan txukun jantzita
kafe ta kopak artzera.
- 6/ Ollasko, gaztai, arkume, kapoi,
txekorrak tarte sartuta,
"Aitaren" egin bear degu maiz
prezioak galdetuta.
Dozenatxo bat arrautzegatik
ogei pezta eskatuta,
porruen billa dijoaz asko
gerrikoak estututa.
- 7/ Gaur iru zapaldatan ez daude
langillearen okotzak;
gerri mea, ta gorputz arifia,
begitarteak zorrotzak;
udaran koipe beldur gutxi ta
neguan il bear otzak,
geio zulatu bearrik eztu
gaitz oiek dauzkan biotzak!

8/ Geien geienak ditugu emen
erru eta pekatuak.
Eskuak biotz gañean jarri:
ondo atera kontuak.
Peri ta dema, joko, billera,
ta gañontzeko tratuak,
baserrietan ere guziak
eztira oso santuak!

9/ Goazen Amatxo onarengana
kaleko ta baserriko,
gorputz-animak bear dutena
eskatzera belauniko.
Gure lurreko uskeri abek
nola diran egun biko,
bere laguntzaz gero zoriontsu
izan gaitezen betiko!

10/ Ez gaitezela beintzat ibili
alkar ezin ikusian,
pizti gaiztoak ibiltzen diran
era trakets itxusian.
Ikusten dana agertu dizut
gutziz maitasun bizian,
ezertan naigabetu bazaitut
barka zaidazu, Grazian!

LANGILLE BATEK GRAZIANO-RI

Au ere Arantzazuko errebistan atera zan. Ikus "Aránzazu" XXV (1945), 307-308. Ez-takigu egillearen izenik, baiña kaletar eta langillea dana bistan da. Zenbat goibera izaten dira munduan! Urte aietan kaleko langilleak estu ta goseak zebiltzan, baserri-tarrak berriz irabazi politak egiten zituzte-la. Geroztik gauzak beste aldera jarri dira. Urte aietako ispillu jator bat utzi digu lan-gille onek bere bertsoetan.

1/ Arantzazuko Amak lagunduz
orain nai nituzke jarri
Grazianori erantzunikan
bertso berri bat edo bi.
Lenengoa bukatu ezin-da,
Ama, emen nabil larri,
gai ontan aurrera jarraitzeko
arren, egidazu argi.

2/ Egun danetan entzuten degu
nagusiaren deadarra,
bear aña lan ezin degu egin
falta zaigulako indarra,
etxera joan da andrea asarre
gañera ume negarra.
Min artu degu baserritarrak
orain burla egin bearra.

3/ Erropa zarrak, dirurikan ez,
sarri askotan gosiak,
aspaldi ontan orrela gabiltz
kaleko fabrikantiak.
Artu ditugu bertso berriak
ejenplo onez betiak:
obe izango zun bial balitu
gaztai eder ta egaztiak.

4/ Ez uste izan kaleko andrak
galdu dutela lotsia;
arrazoiaekin dabiltz asarre
utsik dauke ba poltsia,
ezertarako ez da irixten
gizonen irabazia.
Gosiak dabiltz: arrazoizkua
umearen garrasia.

5/ Arotzak dabiltz tellatu puntan,
argiñak etxe fatxadan,
pioiak berriz arri jasotzen
pikatxoia edo palan,
beste askok erabilli bear
burnien salda kaldaran:
ez uste izan berdin danikan
arto-jotia ganbaran.

6/ Orain-aldian kalia gabiltz
gura beste ogi barik (1),
diru gutxigaz dabillenenzat
ez bai dago estraperlorik.
Garia karu, merkatu ezin
panaderuak ogirik:
danok dakigu kale aldian
artzen ez dala garirik.

7/ Gure denbora dana lanian
—gaztetan gendun ba ikasi—,
mundua danentzat egiña da,
guk ere nai degu bizi.
Baso erdi bat edaten degu,
ori ere ezin ikusi;
langille fiñak ez badu biar,
iñork ere ez du merezi.

- 8/ Baserritarrak esaten dute
arrokeri aundiakin:
"Naikoa diru eginda gabiltz
gaurko estraperloakin".
Arro dabilta, errukirik ez
kaleko gixaxuakin:
negozio ori ez dala libre
oiek bear dute jakin.
- 9/ Aitona zarrak lan egin zuten
zelaian eta mendian
aiek joan ziran dana utzita
seme zarren izenian:
dana beretzat, besteik ez balitz
bezela aldamenian:
askon diruak nola diraden
ondo gaude jakiñian.
- 10/ Baserritarrak darabilte orain
tratua eta saltzia,
zuzen edo oker dirua egin
galdurik kontzientzia;
guk kaletarrok ez degu ezer,
ori da diferentzia;
baña oraindik gurekin degu
zerurako esperantzia.

- 11/ Gau eta egun diru ametsa,
"Caja de Ahorros" buruan,
asko dirade Judas bezela
diru zaliak munduan;
Kristo etzala izan orrelakoa
euki dezagun goguan:
bere laguna zan Judas bafia
apenas dagon zeruan.
- 12/ Erropa onenak soñian eta
arrokeria buruan,
egun danetan kalera datoz
Jaun aundi baten moduan,
igartzen diegu zer izango dan
oien etxe inguruan:
txitxiña pranko tellatuan da (2)
ziar-belarra soruan.
- 13/ Sarri askotan ikusten doguz
erri-plazara bidian
baserritarrak automobillan
edo astotxo gañian;
kaleko jende gizarajuok
gaude ondo jakifian
zuen esnia ez datorrela
bedeinkatu bearrian.

- 14/ Baserrian da kaliaz ere
gerade guztirakoak,
danak ez dira berdin bizi ta,
entzun au mayorazkuak:
ugazabari eraman bear
arrantza ta ollaskuak,
baserrin ere or dabiltz larri
errentero gixaxuak.
- 15/ Aloñako Ama onari eskerrak
badegu naikua suerte,
bizitzeko lain zuzentzen degu,
osasunez berriz puerte.
Urte askotan zure baserrin,
aitona, bizi izan zaite,
kaletar onek eskeintzen dizu
bertsoren bat edo beste.
- 16/ Nere biotza goruntz jaso ta
bukatzera nua, jaunak,
goian dirade izar da eguzki.
gorago len joan ziranak.
Antxe daukagu zeru eder bat,
arako egin gure lanak.
Iñokin ez det asarrerik nai,
barkatu gaizki esanak.

---

(1) **Barik** = gabe.

(2) **Txitxiña** = itokiña. Oñati-aldean esaten da.

KALETAR BATEN ERANTZUNA GRAZIANO-RI

Auek ere Arantzazuko errebistan azaldu ziran. "Aránzazu" XXV (1945), 308-309. Egillearen izenik ezta kigu. Baserritarrak egin oi dituzten tranpak salatzen ditu: esnea bedeinkatzea, arrautza ustelak onakin naste salgai jartzea, ta abar.

1/ Zuk egindako bertso berriak
irakur dituanean
lagun aundi bat erantzun nairik
jarri zait aldamenean.
Nik esan diot aiton zarrari
uzteko here pakean,
nekazariak asarratzea
etzaigula on klean.

2/ —Baserritarrak zer diran dakit,
(berak esan dit ausardiz).

Zerbait esaten asteko ez det
esan bearrik bi aldiz.

Taju gutxiko bertsoak, bafia
osatu nai ditut egiz,
irakurtzeko gogoia dunik
iñor baserrian balitz.

3/ Baserrin ziran oitura onak
kalera zabaldu ordez,
kaleko txarrak ikusten ditut
goruntz doazela errez.
Emengo gaitzaz kutsutu dira
baserriak zoritxarrez:
jakin nai nuke zenbat ama on
dauden penaz ta negarrez.

4/ Azi orduko, ezi baño len,
kalera datoz alabak,
orrelakontzat alperrik dira
amaren ondo esanak;
baserrian lez (1) kalean ere
ajolik gabe diranak,
zori txarrari iges egiten
badituzte naiko lanak.

5/ Gizon galantak mendi aldetik
zerbait dala-ta errira
jan-edanera beste lan gabe
geienak etortzen dira.
Zuk uste dezun bezela oso
langille onak balira,
ez legozteke ao zabalik
txorakeriai begira.

6/ Alper izena erantsi naia
kaleko langilleari,
ez al dakizu neguan ere
uzten ez diola lanari?
Orduan dago baserritarra
txistu joka ta kantari,
negu ta elur danean lana
zenbat ordutan du ari?

7/ Zuk diozunez, baserrin dago
kaletarrentzat bizia:
arrautz, ollasko, ta gaffierako
bearreko dan guzia.
Ezin ukatu, ori ala da;
bafia dator ain gazia...
Ortik ez uste irabazterik
Jaungoikoaren grazia.

- 8/ Eleiz lanetan oitua dago
baserritako jendea:
kaletarrentzat bialtzen dute
bedeinkatua esnea.
Baña elizak orretarako
baimenik ez du ordea...
Ez al litzake obego emen
nai dunak bedeinkatzea?
- 9/ Kanean ezik baserrin ere
ardo zaleak badira,
jai-mezatatik etxera gabe
astelenean perira,
txapela galdu, belaunak auldu,
zutik egon ezin dira...
Lanean gogoz asiko bada
asteartean begira.
- 10/ Sasi-letradu ta sendatzalle
pizti zuzenik bada or;
eskeintzen dana artzeko gertu,
ematekoak utzi zor.
Ijitoakin ondo konpondu,
trukean asto ta beor,
urte guzian egun askotan
aitzaki gutxikin opor.

11/ Gaztain ustelak tartean sartu,
intxaur ariñak ere bai,
lokan azpiko arrautz ustelak
onakin nastuta salgai;
ollo gaixotuk, bei ajeatuk
nori sartuko dizkan zai:
Caja Ahorros-en jarri nai bada,
ara dirua nola nai.

12/ Baserritarren itxusikerik
azaldu baditut emen,
ez datoz gaizki, asko buruzgain
arrotugiak bai-zeuden.
Bide ortatik jarraitu gabe,
makurtu bada lenbaitlen,
gero zer dagon gogoratuta
garaiz damutu zaitezten.

13/ Eska deiogun biotz-biotzez
Arantzazuko Amari
zuzen gaitzala, eta laguntzak
eman deizkigun ugari.
Kaletar eta baserritarrak
ez egin gaitzik alkarri,
eta guztiok izan gaitezen
Jesukristoren gudari.

14/ Barkatu miñik eman badizut
bada nik esandakoa
etzan besterik zure deiari
erantzuteko asmoa.
Orra nik beste amalau bertso,
onekin azkenekoa:
onen bitartez bialtzen dizut
agur bat biotzekoa.

---

(1) **Lez** = bezela.

GOSEA BAI TA OGIRIK EZ

Ogi-ezaren sustraia nun arkitzen dan esaten digu emen Grazianok. Jainkoaren zigorra degu guzti ori, bere ustez. Gaurko gazteen oitura txarrak, neskatzan moda txorok, otoitserako zabartasuna, ta abar, aipatzen ditu. Beste zintzotasun bat zegoan leen. Ziñez, begitan artuak ditu Grazianok gaurko berrikeriak.

Bertso auek ere Arantzazuko errebistan atera ziran. "Arantzazu" XXV (1945), 329-330.

- 1/ Ogirik eza nundik datorren
aditu bezate danak:
begira nola betetzen diran
gure Egillen esanak.
Utsune asko ditugulako
izateko kristau onak,
albiste ori bialtzen digu
guztion Jabe dan Jaunak.

- 2/ Danok dakigu nolakoa dan
Jaungoikoaren legia,
agindu zigun eskatutzeko
eguneroko ogia.
Otoitzerako ain zabartua
dago gaurko gizadia,
apaltasuna oñazpian da
buruzgain arrokeria.

- 3/ Bizimodua zintzogoia zan
gu gaztetxo giñanian:
egunsentian otoitz egin da
asitzen giñan lanian.
Parrandarikan etzan izaten
jaia eldutzen zanian:
jolas arriñak, eta etxera
zintzo illunabarrian.

- 4/ Apalondoan agurtza esan
ta lotara zuzenean:
gaurko gaztiak irtengo dira
gu sartzen giñanean;
radio, zine, dantza ta jolas
or dabilta gau danean:
asko lotara etzingo dira
gu jaikitzen giñanean.
- 5/ Gaur galdua dijoan orrek
egunsentiruntz oera,
maindirepian igaroko du
eguzkian etorrera.
Bizimodua joango zaio
amilka aldapa beera,
begiak illun, sakela zimur,
eta urtiak aurrera.
- 6/ Gaur zenbait mutil oituraz eta
jazkeraz danak aundizki,
aurrekoari jarraitutzeak
bakoitza larri dabilki.
Otoitzerako gogorikan ez,
eta sakelak irazki,
lapur bildurra kendu ezker
etzegok mutilla gaizki...

- 7/ Begiratuaz gaurko neskatxak
nola litezkean bizi,
bakoitzarentzat pintatzalle bat
izango litzake gutxi.
Egiten duten pauso bakoitzan
zapatak atzera utzi,
eta ondoren datozenairi
orkatxiñak (1) erakutsi.
- 8/ Txori-malotzat (2) jazten dirade
oñetaraño buruti,
erotegira eramateko
ez dabiltz oso urruti;
beren buruak itxusitutzen
saiatzen dira gogoti,
igarri gabe eman leizkie
suzko botoiak (3) orpotik.
- 9/ Ikusten degu nolakoa dan
gaiztakerien emaitza,
baztar danetan zabaldu zaigu
ortatik datorren gaitza.
Toki askotan gaur artutzen da
lotsagarritzat otoitza,
gosea bai ta ogirik gabe
argatik dabil bakoitza.

10/ Begira ondo, gazte alai,
zein bidetatik zabilten,
txorokeritan gau ta gau-erdi
arria (4) etxera biltzen.

Ogia ezik artoa ere
asi zaizkigu urritzen,
urte onikan datorrenikan
neri etzait iruditzen.

11/ Gaurko umiak asmatzen dute
makiña bat aitzakia,
eztakit nola etorri zaigun
ain gaztedi eltzakia (5).

Ogi xamurra eman ezker
gero nai dute jakia (6).

Ia Jainkuak egiten digun
dana kenduta pakia.

12/ Aita ta ama zapaltzen ditu
seme-alaben pisuak,
zartzarorako ez datozkigu
bizi-denbora gozuak.

Etxe askotan umeak buru
ta mendean gurasuak,
ez dakit nora elduko diran
gaurko gaztien pausuak.

13/ Esker txarreko seme-alabei
goazen danok erakusten
gurasoakin dauzkaten zorrak
nola betezen dituzten.
Aita ta ama ondo maitatzen
ez badezute ikasten,
orain zabilzte zartzarorako
ordain beltzak irabazten.

14/ Mundu guztia nola jarri dan
gaiztakeriaz betea!...
Ez dakit nola ibilliko dan
Jainkuan borondatea.
Askok nai dute biar dutena
eskatu gabe ematea;
bide ortatik zail izango da
naikoa ogi jatea.

15/ Goazen guztiok negar egiñaz
gure Jaungoikoagana,
damutasunez aitortutzera
oker xamar gabiltzana.
Egun danetan eska zaiogun
—au da lenbiziko lana—,
utsune gabe eman deigula
bear degun jan-edana.

16/ Beartsuaren bizimoduak
 baditu amaika trango (7),
 Jainkuak ere eskatu gabe
 ez digu asko emango.
 Au baiño egi mardulagorik
 aitonak ez du esango:
 otoitza egin nai ez badegu
 ogirik ez da izango.

---

(1) **Orkatxiña** = orkatilla. Oñati-alde ontan esaten da.

(2) **Txori-malo** = espantapájaros.

(3) **Suzko botoiak** = botones de fuego. Lengo medikuak ematen zituzten, orain inyezioak ematen diran bezela.

(4) **Arria** = "bere buruarentzat kaltea".

(5) **Eltzakala** = eldugabia.

(6) **Jakia**. "Jakia da ogia jan-erairteko edozein gauza" (Graziano).

(7) **Trango**. "Tranguak dira baso-bidietako goi-berak, bide latzak, orain potoluak eta urren-go arri-maillak" (Graziano).

“CAJA DE AHORROS”-EN OMENEZ

Andres Igartua jauna, Arantzazuko auzoko semea (Arrikruzko baserrietakoa), Caja de Ahorros-en zegoen inspektore. Onek zirikatuta-edo, asmatu zituen Grazianok bertso auek, eta gero jaun ark bertso-papere-tan argitaratu zituan, erdal itzulpen da guz-ti. Asko zabaldu omen ziran peritan ta abar. Bertso-paperak oar au dakar: VI-1946. Urte orretakoak dira, beraz.

Ziñez, Grazianok etzuan asko zirikatu bearrik Caja de Ahorros-a goratzeko. Berez ere beti izan baita zuurra, lan gosea, eta di-rua ondo zaintzekoa. Gazteak bere eskola ontara ekartzen, or ditu lanak gure aitonak. Bein baño geiagotan erantzun lotsagabe au ere aditu bear izan du: “Zuek tontoak bazi-ñaten, guk zer degu zer ikusirik?”...

1/ "Beartsua" da berez
izen arlotia.

Eta ainbeste seme
pobre egotia,
izanik ain xamurra
gaitz ori kentzia!
Naikoa da aitonari
itz bi aditzia.

2/ Aberatsa izatia,
askoren ametsa;
pobrien gaitza beti
dirurikan eza.
Beartsu guziontzat
bizitzeko poza,
orra nun dadukagun
Caja de Ahorros-a.

3/ Askok dakitena da
nerau gaztetik
nitzala pobriena
beste danetatik.
Caja de Ahorros-era
asi nitzanetik,
naiko diru daukat
noranaiko beti.

4/ Aldiko diru asko
ez dago zer jarri,
obe da eramatea
gutxi baña sarri.
Lenari kendu gabe
gañetik ezarri:
au egin bear degu
kale ta baserri.

5/ Aldiko pezeta bat
zuzendutakoan,
Caja de Ahorros-era
lenengo pausuan.
Jartzen bada tabernan
edo estankoan,
ori da gordetzea
zulodun zakuan.

6/ Nai duanak dirua
xamur ugaritu,
Caja de Ahorros-ean
gordetzen jarraitu.
Ez dakiten guziak
aitonai aditu,
erreditu ederrak
ark ematen ditu.

7/ Bein an jarritakoan
bere oinarria,
uraxe da beartsu
danen pozgarria.
Sekula agortutzen
ez dan iturria,
bere bizi guztiko
bereko etorria.

8/ Asko dira pizkorrak
norbere iritxian,
sinismen gabekoak
besteren itzian.
Beiak antzu oi dira
askotan etxean,
baña beti ernari
Caja de Ahorros-ean.

9/ Itz bat esango diet
orain artzaieri,
oiek ere badute
zenbait panparreri:
artaldian oi dira
antzuak ugari,
baña Caja Ahorros-ean
guziak ernari.

- 10/ Sinistatu zazute
nik esan bezela,
Caja de Ahorros-a
aberatsa dala.
An urte guzietan
arkume ta txala,
ango nausia ez da
artzaia makala.
- 11/ Danok goratu itzagun
Diputadu jaunak,
baita ere ordezkari
or daduzkagunak.
Beartsu gaxoentzat
oik dira lagunak,
ugaritzen dituzte
gure ondasunak.
- 12/ Mutil gazte bazera,
ez izan txorua,
ederki bizitzeko
ara emen modua.
Beartsu izatea
dezu segurua,
ematen badiozu
aizeai dirua.

- 13/ Oinarria badezu
Caja de Ahorros-ean,
or dezu maitalea
zure biotzean.
Laster izango dezu
ori somatzean,
dirua eskuan da
andrea etxean.
- 14/ Sabel-barrengo miña
amaikatzok badu,
gaztetatik asita
ori egin balu.
Nola esnatu ziran
ortarako belu,
argatik daude orain
mutilzar kaskelu (1).
- 15/ Txorakerin bazabiltz
parrandan gabeen,
zure diru xamarrak
dijoaz aidean.
Aien erreditua
biaramonean,
kaskarreko miña ta
tulunak etxean (2).

- 16/ Neska gazte bazera,
oraintxe esnatu,
jantzi lotsagarritan
dirurik ez gastatu,
Caja de Ahorros-ean
gordetzen saiatu,
nai badezu sasoian
senar on bat artu.
- 17/ Nola ibilleran da
baita ere jantzian,
beti agertu zaite
kristauen antzean.
Dote ederra badezu
Caja de Ahorros-ean,
mayorazko galantak
or dituzu atzean.
- 18/ Naiz ezkonduzeko
asmorik ezian,
argitakoa jarri (3)
Caja de Ahorros-ian.
Asmo ona badezu
zure biotzian,
moja sartuko zera
nai dezun tokian.

19/ Aize buru bazera
gazte gaztetatik,
uskeritan dirua
gastatzen gogotik;
laguntzik ez badezu
Caja de Ahorros-etik,
neskazar bear dezu
sekula ta beti.

20/ Bizi bazera, gizon,
egun-jornalean,
dituzun diru danak
ez artu aldian.
Asteko irabazia
jasotzen danean,
duro pare bat jarri
Caja de Ahorros-ean.

21/ Bizio txarrak daude
ainbeste ugalduta,
apainduri, tabako,
lujo ta txurruta.
Sakelak utsik eta
gorputzak aulduta,
beren bizimodua
betiko galduta.

22/ Saiatutzen diranak
nere esanian,
ongi izango dira
bizitza danian;
jarraitzen dutenak
Caja de Ahorros-ian,
maite izango dute
aitona Grazian.

---

(1) **Kaskelua** = ajolakabea, ezertarako fundam-
menturik eztena.

(2) **Tulunak** = aserreak. Kanta-paperan **zulu-
nak** dio, baiña Grazianoren iritziz, **tulunak** bear
du.

(3) **Argitakoa** = argitarako elizan ematen dan
dirua. Aurrerako, gerorako gordetzen dan dirua
edo olako zerbait esan nai du emen.

GRAZIANOK "BASARRI" JAUNARI

Gorago ikusi ditugu Basarrik eta langille batek eta kaletar batek Grazianori egindako erantzunak. Orain bada, bere burua zurituz eta Basarriren erantzunari erantzunaz ari da Graziano. Berak dionez, kaletarren kontra egindako bertso aietan bera etzan jornalerekin ari, kalean bizi diran beste zenbaitzuekin baiño: salerosle, tabernari ta beste olakoekin.

Ikus "Aránzazu" XXVI (1946), 18-19.

1/ *Basarri jauna goian daukagu
euskaldun jator geranak,
itz neurtukin garaitu ditu
probintziko seme danak.
Nere bertsoai jarri ere bai
erantzunik ederrenak;
gure txapeldun ospetsu oni
zorion asko aitonak.*

2/ Esan diguzu *Basarri* izenez
kalian zerala bizi,
nik aditu det baserri baten
zifiala jaio ta azi.
Orra or bertan argi ta garbi
nun dezun adierazi
alper bizkorrak juten dirala
nekazaritzan igesi.

3/ Gure nekiak alperrik dira
iru golpe bai lautati,
laugarren ori biar bezela
ez da baliatzen beti.
Etsairik asko sortutzen zaigu
alderdi guzietati,
al duten dana kentzen digute
nekez artzen deguneti.

4/ Euskalerriko jakintsu danok
neri aurka emen dira,
jornaleruen ezbiar danak
botatzera arpegira.
Orien alde nere errukia
zein dan jakindun balira,
danok igesi jungo lirake
erbeste txit urrutira.

5/ Nola diraden ain ezberditiak
kaleko bizi-bideak,
batzuentzako ezti gozotan
diran naiera guziak;
jornal-erdiko langillientzat
gose ta atsekabiak,
negar egiñaz galdetzen dute
nun diran agintariak.

6/ Nola kalia ez diran bizi
jornaleruak bakarrik,
orien bizkar ni zirikatzen
danok datozte alperrik.
Lantegi-nausi, arakin eta
dendari ta tabernarik
zeiñen izerdiz loditzen diran
ez digu esan *Basarrik*.

7/ Sal-erosliak dira munduko
biartsuen galgarriak,
trepetxu (1) onak ditugu oiek
sendatzeko elbarriak;
beren eskuan prezia ta
pisuak eta neurriak...
Oien bitartez ondatzen gera
kale eta baserriak.

- 8/ Bizimodua ikusten degu
ainbesteraño nastuta,
len biartsuak ziranik asko
polliki aberastuta,
enbusteriz da gezur apainduz
besteri poltsak ustuta,
tripotx aundia ez da irtetzen
aiziarekin puztuta.
- 9/ Txekor gizen da arkume guri,
ollo eta ollaskuak,
gaztai goxo ta kapoi galantak
eta arrautza preskuak,
jornaleruak ezin erosi,
ez ba-ditu berezkuak:
oiek guziok jaten dituzte
gañetiko morroskuak.
- 10/ Aurpegia du ispillu eta
mingaña kanpai biotzak,
alperrik bere bizimodua
ukatuko du bakoitzak;
jornalero ta nekazariok
atze-aurriak zorrotzak,
beste mutilok zapalda maillaz
kokote eta okotzak.

11/ Jaun zerukuak nai dualako
dago baserria zuti;
Birjiña Amak zaindutzen gaitu
gau ta egun bere eskuti.
Etsai ugariz josita ere
inguru guzietati,
nekazaria nekien puruz
guzien ongille beti.

12/ Zure erantzun maitagarriak
ni ez naute naigabetu.
Txantxa benetan bertso lanetan
ez daukagu zer barkatu.
Zu neregana etortziakin
ainbesteraño naiz poztu,
biotz nereko *Basarri* jauna,
Grazianekin ez aztu.

---

(1) **Trepetxu** = tranpaz betea, arrapatzailea
(Graziano).

LANGILLEARI ETA KALETARRARI ERANTZUNA

Gorago jarri dira langille batek eta beste kaletar batek Grazianori egin zioten erantzun bana. Erantzun aien erantzuna da oraingo au. Beren izena gordeaz etorri ziralako, zigortzen ditu Grazianok.

Ikus "Aránzazu" XXVI (1946), 42-43.

- 1/ Munduan ez du ibilli biar gorde-gordeka gizonak, kristau zuzenik ez du lotsatzen sekula bere izenak. Lotsaz bezela anonimuak bidaldu dizkigutenak, asmo okerrik ez badaukate ez dira tresna zuzenak.

- 2/ Asieratik egin diguzu
jornalero baten planta,
nik ere zure soñua nola
ala egin biar dantza.
Zure bertsoai ez diet artzen
langille piñaren antza,
seguruago izango zera
alpertzarren bat galanta.
- 3/ Nekazariok dantzatutzeko
ez dezu akullu motza,
illunetati zirikatzeke
eztena ere zorrotza.
Bertso oietan zure izketak
badu katoliko otsa;
bafía mingafía bezin beroa
ez dakit dezun biotza.
- 4/ Arria tira eskua gorde,
ez dakit zertan zabiltzan;
dotriña ori ez da ikasten
Jesukristoren elizan.
Etorri izan baziñan garbi
Basarri jaunaren gisan,
bazkari on bat danok egin da
zuen adiskide nintzan.

5/ Ume-negar da erropa zarrak
zatoz nolabait azpiltzen,
itzak obeto ausnartu gabe
ez dakit zertan zabilitzen;
egia esan nai bazenduke
emen gauzkazu aditzen,
zenbait langillen seme-alabak
nola jantzita dabilten.

6/ Guraso zarrak nolabait eta
ondorengoak apañak,
inpernutarrak diruditela
azkazal eta ezpañak;
txukuntasunez artu nai dizte
aberats guziaz gafiak,
jornal txikia goratutzeko,
a zer alderdi bikañak!

7/ Aprobato bat egingo balitz
taberna danak kenduta,
kaleko gizon gaizto guziak
laister lirake onduta;
andre gaixoak ala diote
begiak malkoz minduta,
edan-etxian bizimodua
amaikak ondatzen du-ta.

- 8/ Nekazarien gauza guziak merke saltzen ziranian, kaletarrari nik aditua esaten ago betian:
"Baserritako jebotzar oiek perira datozenian, potaje ta arto usaia uzten digute kalia".
- 9/ Nere barrenak esaten zuan:
Oraindik ez da berandu; gure Jainkoak arrokeria makil gabe zigortzen du. Andikan laster egin zien bai potaje usaia kendu, eltziak utsik etxietan da babarik ezin zuzendu.
- 10/ Erakutsi bat onuratsua banatorkizu ematera, orrenbesteko atsekabetan kalia bizi bazera:
obe zenduke etorritzea mendi-baserri batera, tellatu zarrak berriztatu ta ziar belarrak (1) kentzera.

11/ Ez dituzute zuentzako nai
neke-lan baserrikuak,
otz eta bero, euri ta elur
bizkarretik artzekuak;
zuen gogoko kutunak dira
zintzilik ondutakuak,
bestek jarrita dauden lukainkak
eta urdai-azpikuak.

12/ Esan diguzu neguan lanik
ez dagola baserrian;
ez dakienik iñor badago,
orra danok jakiñian.
Parre egiñaz nik esan nuan
au aditu nuanian:
gatzik gabeko amaika kaldar (2)
bazegok lurren gañian.

13/ Basarriko aitak izaten dute
buru ausitzerik asko,
bere ondoren nor izango dan
ofiordeko mayorazgo,
aurreko zorrai erantzun eta
aita-amak ondo zaintzeko,
eta arrazoiz dagokiena
senideai ordaintzeko.

- 14/ Asko aditzen bizi gerade
ez dezu esan gutxi ta,
iñor ez degu zer ibillirik
aurrera ezin bizita.
Nola aberastu ikasi degu
zedorrek erakutsita,
Caja Ahorros-en dirua jarri
kalian zorrak utzita.
- 15/ Olo gaxo ta bei ajetuak,
gaztaña, intxaur da guzi
piñaren ordezt ustelak saltzen
nai diguzu irakutsi.
Badirudi, bai, beste mutillon
talderin zerala bizi,
nik ez det uste aiek dutenik
zuk dezun ainbat malizi.
- 16/ Ikusten danez esniaren gaiñ
badezu buruko miña;
ori dana da sal-eroslien
aldetik datorren griña.
Nekazaria tranpaz betetzen
egin dezu alegiña.
Nora elduko ote zifiñake
baserrin bizi bazifiña?

- 17/ Zuk diozunez beste munduan
badezu zure kutuna
Judas Jesusen saltzaille zana,
ez oso traste txukuna.
Arenganako baldin badezu
orlako maitetasuna,
zu ere aurki izan zifitezke
beraren bizi laguna.
- 18/ Caja Ahorros-a ez gera juten
sobra asko degulako,
geroko zerbait begiratzia
danontzat ondo dalako.
Nekazariak ez du asmorik
iñori ezer kentzeko,
partizioa datorrenian
dana kaletarrentzako.
- 19/ Ama Birjiñak irakutsi-ta
dauka baxerrikuari
gauza guziak bere eskuan
uzteko Jaungoikoari.
Aitona zarrak esan bearrak
oraindik baitu ugari,
kalian dantzan aspertu arte
jarraitu "fandangoari".

20/ **Bukaera** au ematen dizut
geroko itxaropenean;
Birjiña Amak zaindu gaitzala
kristau bide zuzenean.
Nai badidazu aurpegi eman
Jainkuaren izenean,
zer mutil zeran ikusiko det
argitan zatozenean.

---

(1) **Ziar-belarra** = "Belar txar-klase bat, asko ugaritzen dana" (Graziano).

(2) **Kaldar** = arazoia emoten eztakiena, egia ikusi ta ala ere ukatu egiten dabena, ori da kaldarra (Graziano).

**"BASARRI"-K GRAZIANORI
(TXANTXA-BENETAN)**

Berriz azaltzen zaigu Basarri jauna Gezaltzako aitonari erantzunaz. Izan ere ederra bota zion onek: Bera ere ez ote da gero alperkeriz baserria utzi eta kalera joan diran oietakoa? Ori galdetzen zuen Grazianok. Baiña sei urtekin kalera jetxia dala erantzuten dio Basarrik. Beraz, nekazaritza zer dan jakiteko, etzuen erarik izan.

Ikus "Aránzazu" XXVI (1946), 68.

1/ Lenengo bertsoarekin zatoz
zorion xamur ematen,
aitona baten itz ezti oiek
zer poza sortzen didaten.
Berri-berriro asi bear det
nik ere zerbait esaten,
Arantzazu-ren irakurleak
pixka bat goza dezaten.

2/ Alper bizkorrak uzten dutela
baserritako bizitza,
ori da aitonak bigarren bertsoz
neri esaten didan itza.
Sei urterekin jetxi ninduten
(geroztik emen gabilta),
artean ezin jakin nezaken
zer zanik nekazaritza.

3/ Naigabetsu ta gogorak dira
nekazariaren lanak,
ta denboraren gora-beretan
arrixkatu bear danak.
Askon iritziz eroso gaude
kalean bizi geranak:
baserrietan ere badaude
asko urratzen ez diranak.

4/ Sal-erosle ta nagusi, arakin,
tabernari ta dendero,
karga guztiak oien gañera
ez itzazu bota gero!
Nik gure erriko azoka ortan
garbi ikusten det astero
geienak saiatutzen dirala
aukerik izan ezkerro.

5/ Geien-geienok zoratzen gaitu
gaur dirutarako griñak;
nola datorren ez begiratu,
biltzen egin alegiñak.
Kalean ainbat oker badira
baserrietan egiñak.
Gaur ezin leike iñor bereztu,
danok baigaude berdiñak.

6/ Zorion dana dirua dala
nola egiten degun amets,
orretxegatik dabil mundua
ain maldakaitz eta trakets.
Beti besteak pekatariak,
sekula egundafio geu ez;
bafio zozoak beleari iñoiz
deitu izan dio ipur-beltz!

7/ Iñor ez gera gustora bizi
daramagun bizikeran,
zintzo jokatu bafio okertzea
naiago degu aukeran,
geure pausorik geienak dira
lagun-urkoen galeran;
bein hiurritu gifiñan ta ez dakit
herriz zuzenduko geran.

8/ Ama maitea, bitarteko zu
bear zaitugu ontzeko,
ain gutxi nola falta baidegun
gure buruak galtzeko.
Aiton laztana, eztira itz auek
zuk naigaberik artzeko,
ainbeste itzegin bearra zegon
"saltxa" apurtxo bat jartzeko.

FRAISKU MUTILZARRA

Tabakua ta ardoa beti gorrotatu izan ditu Grazianok, bere ustez gizonaren galgarriak diralako. Eta ain zuzen, ori ispillu batean bezela erakusteko, asmatu zituan Fraiskuren bertso eder auek. Lenengo agertu ziran Arantzazuko errebistan. Ikus "Aránzazu" XXVI (1946), 90-91. "Aitonaren Uzta" deritzaion liburuan ere (Zarauz, 1961) agertu ziran berriro, baiña ez errebistatik artuta, zuzen-zuzenean Grazianoren aotik jasota bai-zik. "Aitonaren Uzta"-ko edizio ontan bi bertso gutxiago datoz: ori izango da, noski, neri esan zizkidanean, bi bertso oiek aaztu-edo egin zitzaizkiolako.

Gaiñerakoan, nere ustez, jatorrago dago "Aitonaren Uzta"-n agertu zan bezela, eta oni jarraitzen diogu emen, baiña bestearen varianteak notetan adieraziaz. Errebistako testua esango nuke gramatika-aldetik piska bat orraztua dagoela; batez ere interrogatibo ez-tiran nola guztiak aldatu zizkioten.

1/ Mutilzar arroski bat
Fraisku zeritzana,
anaiaren etxian
lasai bizi zana,
fumatzaile itsua,
txurrutlari ona:
aiek eman zioten
alako atzena.

2/ Oso zitun maitiak
pipa ta zatua,
ardua ere asko,
baita tabakua:
bere maitasuna zan
aienganakua;
aundiagorik ifork
ez bezelakua (1).

3/ Sarritan egoten zan
tabernan sartuta,
bere etsai bi oiek
adiskide artuta,
aiekin zegonian
oso txoratuta
bere adimena ere
askotan galduta (2).

4/ Ala esaten zuan (3):
Biok ditut maite;
nik ez diet utziko
naiz da egin kalte.
Ezin bizi nindeke
oiekgandi aparte;
nerekin bear ditut
beste mundura arte (4).

5/ Bere atsegin dana
edan da fumatu;
noiz eta nola utzi
ezin zun asmatu.
Batak busti orduko
bestiak legortu,
sekula ezin zien
neurritikan artu.

6/ Tabernatik etxera
ala gau batian
ain zijuan berandu
bidia betian;
moskorra soflean da
pipa ere ortzian,
anaia zai zegoan
kezkatan etxian (5).

- 7/ Bere oia an zeukan
kuartotxo batian,
nola zan mutilzarra (6)
toki apartian.
Anaiak eldu zion
besotik ataian,
bere pipa ta guzti
sartu zuan oian.
- 8/ Nola etzan konturatu (7)
orduan anaia
pipa egongo zanik
itzali gabia;
Fraisku ori nola zan (8)
oso berekoia,
etzuan kentzea nai
ortzetik etsaia.
- 9/ Anaiak alde eta (9)
lo jarri zanian,
etzan luzaro egon
pipa ezpafian.
Nola zeukan bizirik (10)
sua barrenian,
txispak zabaldu ziran
maindire gafian.

- 10/ Maindirea erretzen
bazijuan sua,
laister berotuko du (11)
barruko eskaillua (12);
ain da gogorra izan (13)
moskorraren lua,
kezkarik gabe zegon
mutilzar lelua.
- 11/ Su ori lastaiara
iritxi zanian,
len baño bizkorrago
asi zan lanian;
aixa zabaldu zan ba
inguru danian (14),
laister zan garramilla (15)
oiaren gañian (16).
- 12/ Fraisku ori asi zan (17)
biziro berotzen;
baña ala ta ere
etzan ba esnatzen.
Jarri (18) zitzaionian
larrua erretzen, ,
lozorroan asi zan
orroi batzuk jotzen.

13/ Ain ziraden gogorak
atzen-garraxiak,
sustoz (19) esnatu ziran
etxeko guziak.
Oetik salto egiñaz
esan zun anaiak:
Oraintxe pagatzen du
Fraiskuren biziak.

14/ Salto batian jun zan
al zuan azkarren,
sua besterik etzan
dana gain da barren.
Deadar egin zuan:
Zer pasatzen da emen?
Gorputza inpernuan
anima baño len?

15/ Deadar egin zion
andreaki bertati:
Atoz onera bizkor
Jaungoikuagati;
Paternoster luze bat
esaizu gogoti,
ia ateratzen degun
Purgatorioti.

- 16/ Alderdi danetatik
goietaño sua (20),
erdiko potiñian (21)
erretzen sarbua (22)
Irakiten zegoan
Fraiskuren barrua,
etzan otza egongo
an zeukan ardua.
- 17/ Aienganako zeukan
maitasun goxua,
biakin zeukan bere
konfiantza osua;
batak logura eman
da bestiak sua,
laister konpondu zuten
mutilzar gaixua (23).
- 18/ Famili artan bazan
espa ta negarra (24);
ura zan iskanbilla
da galdu bearra.
Kufñatak esan zuan
ala erdi parra:
akabo, jaunak, ointxe
gure mutilzarra.

19/ Fumatzaille bazera
bear dezu jakin
maiz gogoratutzeko
Fraisku gaixuakin.
Adiskide bazera
bi etsai oiekin,
aurki izan litezke
zuretzat errekin.

20/ Lezio (25) onak artzen
iñor ez aspertu,
aitonai aditzeko
danok egon gertu;
Fraiskuren ondamena
ara emen agertu,
adiskide paltsorik
laguntzat ez artu.

---

(1) Bertso au oso-osorik falta da Kuliska-Sortan agertu zan "Aitonaren Uzta" liburuan.

(2) Kuliska-Sortako liburuan bertso au, irugarrena bezela dator. Emengo eta Arantzazuko errebistako laugarrena, "Aitonaren Uzta"-n bigarrena bezela dator.

(3) **Ala esaten zuan.** Kuliska-Sortan: "Beti esaten zuan".

(4) **Beste mundura arte.** Kuliska-Sortan: "Bizi naizen arte".

(5) **Kezkatan.** Kuliska-Sortan agertutakoak kezkaten dio.

(6) **Nola zan mutilzarra.** Arantzazuko errebitan agertutakoak dio: **Mutilzarra zalako.**

(7) **Nola etzan konturatu.** Arantzazuko errebistan agertutakoak dio: **Etzan orduan ezer / konturatu anaia.**

(8) **Fraisku ori nola zan.** Arantzazuko errebistan agertutakoak dio: **Praixku ori, bertiz, zan / oso berekoa.**

(9) **Anaiak alde eta.** Kuliska-Sortak onela dakar: **Anaiak alde eginda.**

(10) **Nola zeukan bizirik.** Arantzazuko errebistan onela dakar: **Bizirik bai bai'zeukan.**

(11) **Laister berotuko du.** "Aitonaren Uzta"-k dio: **Berotzeko asmotan.**

(12) **Eskailua**=arrain koskor bat da, baiña emen esan nai du gizon fundamentu gabea, lagun kontau ezin leikiena (Graziano).

(13) **Ain da gogorra izan.** "Aitonaren Uzta"-k dio: **Nola dan ain gogorra.**

(14) **Inguru danian.** "Aitonaren Uztak"-k dio: **oiaren gañian.**

(15) **Garramilla**=gora igotzen dan sua edo garra. **Lastaia**=lastoakin edo maskalakin (artaburuaren azala da maskala) egindako jergoia (Graziano).

(16) "Aitonaren Uzta"-k oneia dakar: **mutilzarrara soseguz / lo zeguanian.**

(17) **Asi zan.** "Aitonaren Uztak"-k: **Jarri zan.**

(18) **Jarri.** "Aitonaren Uzta"-k: **asi.**

(19) **Sustoz.** "Aitonaren Uztak"-k: **sustora.**

(20) **Goietano sua.** "Aitonaren Uzta"-k: **Tetxuraino sua.**

(21) **Erdiko potiñian**=oe-erdiko zuloan, oiak egiten duen sakonean, potoluan.

(22) **Sarbo, zarbo** edo **sarge** da arrain koskor bat. "Emen Arantzazuko gure errekan eztagoz olakuk, baiña Oñatiko beste erreka batzuetan bai,

ba-dagoz. Beti zoruan egoten dira eta tenedoria sartuta arrapatzen dituzte" (Graziano).

(23) Bertso au oso-osorik falta de "Aitonaren Uzta"-n.

(24) **Espa ta negarra.** Aranizazuko errebistan dio: **garraxi-negarra.**

25) **Lexio.** "Aitonaren Uzta"-k: **Kontseju.**

MORROIA ETA NAGUSIA

(Paulo eta Grazian)

Paulo Ugarte, Arrikruzko semea (Arantzazuko auzoan), Grazianoren etxean egon zan bi urtean morroi. Orduan jarritakoak dira bertso auek. Arantzazuko errebistan agertu ziran. Ikus "Arantzazu" XXVI (1946), 146-147. Grazianoren morroi izandako Paulo ori gero Jaunmendirira ezkondu zan (Oñatiko baserri batera), eta oraindio denpora gutxi dala il da.

1/ *Morroiak*: Mundura jaio nintzan
ta nolabait azi,
makinaabat txuri-beltz
gazterik ikusi;
orain gizon elkor bat
artu det nagusi;
onen mendean iflor
ezin leike bizi.

2/ *Nagusiak*: Nere tatzak kontatzen
zeu zatoz lenbizi,
etxian eukitzea
al dezu merezi?
Toki onean zera
bertsuetan asi.
Ez nazu bialduko
aurretik igesi.

3/ *Morroiak*: Zu-lako nagusiak
gogaikarri dira,
loak artu orduko
esnatu begira;
goizian goiz jaikita
nekez erretira,
bitartean askotan
ipurdiak tira (1).

4/ *Nagusiak*: Morroiak eukitzea
ipurdiak tira,
ongi jana dabillen
señaleak dira;
nausia lanian da
albotik begira,
kontu oiek zurekin
gertatu oi dira.

5/ *Morroiak*: Berandu oeratu
goizian goiz deitu,
gazte bat nola leike
modu ortan oitu?
Egun dana korrika,
zuri norik jarraitu?
Nagusi ondraduak
menderatu gaitu.

6/ *Nagusiak*: Goizian juten banaiz
seiretan deitzera,
zazpirak aurretikan
jaikitzen etzera.
Lendabiziko lana
galtzak askatzera,
gosal-ordura arte
etzatoz atzera.

7/ *Morroiak*: Gaztetatikan ditut
ezurak eziak,
lotan denbora motzak,
lan ordu luziak,
zure sakelarako
nere irabaziak...
Jaungoikoak aparta
zu-lako nausiak.

8/ *Nagusiak*: Gizonak nai baditu
munduan etsaiak,
etxera artu bitza
zu-lako galaiak.
Lanez ezin ordaindu
jandako ogiak,
etxe-kalte dirade
zu-lako morroiak.

9/ *Morroiak*: Engañatu ninduzun
ongi esanian,
ifluxente ta txoro
ni nenguanian;
soldata txikia ta
gau ta egun lanian,
orain akordatu naiz
denbora juanian.

10/ *Nagusiak*: Lanerako aitzakiz
or zabilta beti,
zeuk jateko ere falta
zuk egiñagati;
soldata eman bear
nere sakeletik,
tripa trukian ere
zu zera galesti.

11/ *Morroiak*: Zintzo saiatuta ere
beti aitzakiak,
oik dira zuk ematen
dituzun graziak;
polañak jasotzeko (2)
nik erabakiak,
laister egingo dizkizut
etxeke pakiak.

11/ *Nagusiak*: Gizon apalen fama
izandu det beti,
ez det bialdu izan
iñor nere etxeti.
Ai jungo bazifiñake
zeure burutati!
Propiña emango dizut
irteteagati.

13/ *Morroiak*: Gauzarikan latzena
munduan morrontza;
ez da konparatutzen
txoriakin ontza.
Nausiaren soñuan
egin bear dantza,
utsa baldin bagendu
geroko esperantza.

14/ *Nagusiak*: Oraingo morroiakin
ezin leike bizi,
bialdu nai gaituzte
mundutik igesi.
Sekula gaur bezela
bai al da ikusi
nagusia morroi ta
morroia nagusi?

15/ *Morroiak*: Egia esango dizut
nai badezu jakin:
aspaldian bizi naiz
kezka aundiakin:
zer izango ote dan
munduan nerekin,
sarritan egin oi dit
odolak irakin.

16/ *Nagusiak*: Geigo luzatu gabe
despeida adi zak:
elkar zirikatutzen
alperrik gabiltzak.
Badakizkik asmatzen
gezurrezko itzak...
I ez au ondatuko
gibealeko gaitzak.

---

(1) "**Ipardiak tira** ibiltzea da lan asko agin du ta korrika ta larri ibilli bear izatea" (Graziano).

(2) **Polañak jaso** = alde egin, iges egin.

"BASARRI" JAUNARI

*Berriz dator emen Graziano Basarri jaunaren bertsoei erantzutera. Kaletarrak ezta-
kitela baserriko nekeen berri ta abar, esaten
dio.*

*Arantzazuko errebistan azaldu ziran bertso auek ere. Ikus "Arantzazu" XXVI (1946),
172.*

1/ *Basarri jaunari zorion asko
nik emango dizkat beti,
bertso lanetan bera baidabil
beste guztien gafiati.
Txantxa-benetan kaletarrakin
asi giñan lenbiziti,
"Arantzazu"-ren irakurleak
ugaritutzeagati.*

2/ Sei urterekin jetxi bazifian
baserritikan kalera,
ikusi zendun etzala izan
zure buruen galera;
maitasun asko izan bazendu
jaiot-etxien aldera,
kaletik iges egingo zendun
nekazarien taldera.

3/ Nekazarien bizimodua
zein latza ta gogorra dan,
bear bezela ezagututzen
kaletarrak badute lan;
lurraren emaitz goxoentsuak
nai lituzkie xamur jan,
baita guk ere lasai egonda
bagenduke zefiek eman.

4/ Arantzazuko baserritarrak
eta Zarautz aldekuak
—nola ditugun ain ezberdifik
munduko bizilekuak—,
truke eginda betoz onera
len or loditutakoak,
or loditzera gu joango gera
emengo aitona plakuak.

5/ Errugabiak dira niretzat
kalian jaio diranak,
ez dakite, ba, zein latzak diran
baserriko neke-lanak;
baserrin jaio, xamur bizi nai
ta kalera jun diranak,
oiek dirade nekazarien
etsairikan gogorrenak.

6/ Sal-eroslerik aitatutzera
aitona ez dijua berriz,
obe litzake len esandako
guztia gezurra balitz;
gaztetatikan aspertua naiz
aditzen milloika aldiz
zeintzuk loditzen duten sakela
beartsuaren izerdiz.

7/ Parra egiñaz ipur-beltz bota
zozo leluak belia,
usteko zuan txuriagoa
izango zala beria.
Gaitz orren bidez jartzen dijua
zentzun gabe gizadia...
Zozo ta bela guztiak bafio
beltzagoak ere badia.

- 8/ Esan diguzu danok degula
dirua biltzeko griña,
nik ez det uste daukagunikan
guztiok asmo berdiña.
Amaikatxo bai burua astun,
baiña sakela ariña;
gaurko gaztiak zabaltzen ere
egiten dute alegiña.
- 9/ Danok dakigu gure Jesusek
nola zizkigun agindu:
batak bestiai gaitzik ez egin,
al dan guztia lagundu,
kalterik iñork egin badigu
mesedeakin ordaindu...
Au egin ezik obe genduko
kristau bidetik aldendu.
- 10/ Ama Birjiña beti egon da
gu guztion bitarteko,
aren bearrik etzan, ba, izan
len adarrak okertzeko;
amaika aldiz dei egin digu
kristau danok alkartzeko,
seme leialak beti izanda
bera Amatzat artzeko.

ARANTZAZU, ZE IZEN EDERRA!

Graziano, Arantzazuko auzotarra izanik, emen jaio, ta bere bizi guzia emen emandakoa, gure Ama Birjiñaren kondaira ondo dakitenekoa da. Kondaira ori kontatzen digu bertso auetan, bere aurrekoei entzun izan dien bezela.

Ikus "Arantzazu" XXVI (1946), 218-129.

1/ Arantzazu! Ze izen ederra,
euskaldunen pozgarria,
Baltzategiko artzai Rodrigok
bere mingañez jarria;
ikusirikan ain apaindua
Aloñako elorria,
bere gañian arantz tartian
Birjiña agurgarria.

- 2/ Jesus aurtxoa besoan eta
 berez jotzen zintzarria,
 Rodrigotxori agertzen zaio
 ikusgai zoragarria.
 Belaunikatu auspez jarrita
 esanaz "Agur Maria",
 galdetzen dio: Arantzan Zu?
 zeru ta lurren jabia?
- 3/ Iru urtian geramakigun
 legorte izugarria,
 berealati erasotzen dio
 Oñatirako bidia.
 Esaten die nola zegoan
 gure Birjiña Maria,
 an estalpean jarritakoan
 egingo zula euria.
- 4/ Parre egiñaz artu zioten
 eraman zien berria.
 —Mutiko onek nun asmatu du
 orlako txorakeria?
 Baño Rodrigon galdu-bearra
 zan neurririkan gabia,
 bere malkoak busti ezkero
 bigunduko zan arria.

5/ Ikusirikan artzai gaztea
ainbesteraño lertuta,
ala apaiz da beste jaun batzuk
beretzaz errukituta,
esan zioten: —Zoaz etxera,
lo egin zazu apalduta.
Biar goizian gu joango gera
zu aurrelari artuta.

6/ Esan bezela, artzai gaztea
jarri zitzaien aurreti,
aldapa gora bataren beste
bazijoazen gogoti,
Rodrigo ori salto egina
sasi guzien gafieta,
bere Birjina maitagarria
mingahean zeukan beti.

7/ Urrutitikan aditu zuten
bere zintzarriaren otsa,
orduante bai bakoitzak zoli
zeraman bere biotza;
arantz artean bera ikusita
aiek artu zuten poza!
Zuzendu zien maitasunezko
begiratu bat zorrotza.

8/ Auspez jarrita beren otoitzak
zuzendu zizkatenian,
estalpetxo bat jarri zioten
al zan modu onenian.
Agur eginda etxe aldera
biurtu ziradenian,
laño-anka bat (1) itxas aldeti
ikusit zuten airian.

9/ Bide erdira eldu baño len
beltzitu zitzaien goia;
odei lodiak ixuri zuten
euri gozo ugaria.
Baztar danetan aditu zuten
mirari onen berria,
galdetzen zuten nundik zegoan
Arantzazura bidia.

10/ Beste ezbear negargarri bat
bazuten Euskalerrian,
ixkanbilla ta burruka baten
elkar galdubearrian.
Damutu eta auspeztu ziran
Birjiña Amaren aurrian;
berealaxe jarri zituan
pakerik ederrenian.

11/ Andik onera Amatxo onek
egindako mirariak
mundu guztian izandu dira
aundiak eta ugariak.
Zein laguntzalle ona dan bera
asko gaude igarriak,
biotzetikan esker umillak
zor dizka Euskalerrriak.

12/ Gu Arantzazun bizi geranok
oraintxe Agorrillean
egoten gera urte guztiko
pozgira ederrenean;
Birjiña Amaren jai eder oiek
eldutzen diradenean,
senide eta adiskideak
bazkaltzen geure etxean.

13/ Jan da edan da kontu-kontari
eguna igaro arin,
biotz oneko euskaldunentzat
ori bai dala atsegin.
Aurreko zorrak ordaindu eta
artzeko herriak egin,
Euskalerrriko oitura ona
sekula galdu ez dedin.

- 14/ Arantzazuko Birjiñarentzat
erregurik ederrena
egun oietan egiten zaion
bere bederatziurrena.
Makiña batek bere aurrian
lasaitu degu barrena;
esku utsean ez du bialtzen
biotz onez datorrena.
- 15/ Urte danetan guztiok egin
Arantzazura bixita
ezbiar danak aienatzeko
zeruko Ama ikusita,
ala bakoitzak bere meza ta
limosnatxoak utzita,
pozez etxera urte guziko
bere laguntza iritxita.
- 16/ Amaren billa ez bakarrik jun
gaitzen bat datorrenean,
agur egiñaz beti jarraitu
zorionez gaudenean.
Txorakeritan baldin bagabiltz
osasuna degunean,
begi txarrakin artuko gaitu
negarrez goazenean.

17/ Sartu guztiok Arantzazuko
Birjiñaren Kofradian
nai ez badegu eroritzea
inpernutarren sarian.
Iru Agur-Mari beti esanaz
egunez edo gabian,
gure animen etsai guziak
aienatzeko airian.

18/ Aditu eta ikusitzeko
aitona zarran egiak
amaika gaztek itxiko ditu
belarri eta begiak.
Sekula inun atzen onikan
ez daka txorakeriak,
gero San Martin datorrenean
orduantxe komeriak.

---

(1) **Laño-anka bat:** "Ala esaten zuten antxi-
ñakoak. Neure aitari entzundakoa da ori" (Gra-
ziano).

1946-KO URTEARI

Nekazaria beti zerura begira dagoela esan oi da, eta egia izan, alajaiña! Gure Grazianok ere, nekazari txintxoak izanik, beti izan du eguraldiaren kezka. Negarti-xamarra eta etorkizuna beltz ikusten zalea ere bada, piska bat beintzat. Bertso auetan 1946-ko urtearen goraberak utzi zizkigun.

Arantzazuko errebistan atera ziran. Ikus "Aránzazu" XXVI (1946), 264-265.

I/ Ara milla bederatzireun
eta berrogei ta seia,
toki goietan bizi geranok
gogoangarrizko urtia;
aize gorritan igaro degu
aurtengo uda guzia,
ekarri digu zati bateko
egarria ta gosia.

2/ Ilbeltza eta otsailla ziran
gozakaitz eta zepotzak (1),
aitona zarrok garbitu biar
dardara egifiaz ortzak;
aize urruma kanpua eta
etxe barrunetan otzak,
kakuetak txamarra zarrak
billatzen zitun bakoitzak.

3/ Nolabait ere oiek pasata
eldu zitzaigun martxua,
ardientzako larrerikan ez,
etzan izan belartsua.
Artzaiak ala esaten zuten:
"Auxen dek urte antzua!
Gu baño obeto egongo al dek
zeruan dagon atsua!"

4/ Udaberrien itxura gabe
igaro zan apirilla;
baserritarrak lasto erosten
beiak mantentzia zalla.
Ortz eta guzti etorri ziran
maiatza eta bagilla,
astuak ere arrantzarikan
ezin jota eguzki billa.

5/ Belarrak asko azi ziraden
baita luzatu gariak,
zuti egoten aspertu ziran
asko ziran eroriak,
irifietara ximurrak, bafia
lastotara ugariak,
sekulan ere emaitz onikan
izaten ez du nagiak.

6/ Artuak nekez erein ziraden
ta lurra sasoi txarrian,
aize gorritan nekez jaiota
ezin sartu indarrian,
berorikan ez gañetik eta
ura palta zuztarrian;
begira ondo zenbat alperlan
egiten dan baserrian.

7/ Garagarrillak bai baidakarzki
emaitz on maitagarriak,
ari begira danok txoratzen
jateko opil berriak.
Aize gorria kapitan zala
kanpo danak egarriak,
gari jausiak jaso ezinda
ausi ginduzen gerriak.

8/ Gaurko egunian sasoi juanian
asko oi dira txoratu...

Agostu illen euri gozoak,
baba zimelak loratu,
lekatutzera nekez iritxi,
alerik etzuten artu,
agor illeko sorgin-aizeak (2)
danak erabat igartu.

9/ Agorra agor etorri zaigu,
garaillari aize txarrak,
desegindurik arbiak eta
alpapa ta birbelarrak;
beiak errape zimelak eta
atze-aurreak igarrak,
esnea lodi ateratzeko
ez daude alderdi txarrak.

10/ Belarriak ebaki dizkigu
iparreko aize miñak,
bizigarriak eskutik kentzen
egin dizkigu alegiñak.
Gariak apotz (3) eman ziguten
artuak daude mirriñak (4),
izango dira sakelak utsik
eta urdallak ariñak.

11/ Ikusgarria daukagu berriz
lur-sagar edo patata,
ume txikiak irteten dira
ama aundiak botata.
Sekulan beti gure nekea
ordañik gabea da ta,
begira nola erantzun digun
ainbesteraño kostata.

12/ Gaztaña ere atzera dago
ezin aurreratu iñola,
arboladia jarria dago
osto zarra dariola,
morkotsa illun azaletikan
eta barrundik mokola,
aurki biltzera goazenian
alerik ez da koskola.

13/ Urri-il onek asieratik
berotu gaitu gogoti,
odei lañuak agertzen dira
Naparruaren gafieti.
Berandu ere gozagarria
ona izaten da beti:
orri deritza "asto illari
garagarra buztaneti".

14/ Ara urte au nolakua dan
asieratik onera,
urrillaren lauean gaude-ta
begira zagun aurrera.
Gutxitxo jan da lasai bizitzen
orain oitutzen bagera,
negu luzea igarotzeko
ongi prestatuko gera.

---

(1) **Zepotza** = latza, gozua eziana (Graziano).

(2) **Sorgin-aize** = Buelbaka datorrena, zurrumillo egiñaz (Graziano).

(3) **Apotz eman** = ez eman, gutxi eta txarra eman (Graziano).

(4) **Mirriñ** = zatarra, eskasa ta gutxi (Graziano).

LANGILLEA TA ALPERRA

Bederatzi puntuko bertso auek ere Arantzazuko errebistan agertu ziran. Ikus "Arantzazu" XXVII (1947), 42-43. Grazianok dienez, asko gustatu ziran.

Grazianorentzat —Axularrentzat bezela— alperkeria da bizio guztien ama eta sustraia. Langille esatea eta zintzo esatea, dana da bat. Emen ari dira burrukan langillea eta alperra, bakoitza bere usteak eta arrazoiak ematen.

1/ *Langilleak*: Zu alper osoa ta
ni langille piña,
orretzek ematen dit
barrengo miña,
bion bizimodua
ain da ezberdiña...
Zuk xamur arrapatu
nik nekez egिña.
Guztiontzat laña
zuzendu eziña
nere alegiña
saiatzen naiz baña,
langillearen kalte
alperren grिña.

2/ *Alperrak*: Zu langille piña ta
ni alper osua,
gure bizimodua
ain da erosua...
bestei arrapatua
bai dala goxua!
Ofiziua degu
guk ortarakua;
alperren jokua
arrapatzekua
bestek eindakua,
jan da edan naikua
guk ere geure lagun
degu Jainkua.

3/ *Langilleak*: Guztiontzako dago
Jaungoikoa lagun;
ez al dakizu nola
agintzen digun,
guztiontzat lege bat
ezarri zigun,
lagun urkoai gaitzik
ez egiteko iñun?
Alperrak ezagun
guri eta legun,
gu latz eta illun
lanian gau ta egun,
pentsa zazu gero zer
izango degun.

4/ *Alperrak*: Gero ajolikan
ez det nik aldian,
nago lasaitasunik
ederrenian,
ez det kezkarik ere
nere barrenian,
jan da edan lasai egin
al dedan danian;
parranda gabian,
egun argiz oian,
jaiki eguardian,
bazkari ona maian,
ala ere bizi naiz
geiago naian.

5/ *Langilleak*: Bizio danak datoz
alperkeriati
norberak biarrrik ez
egiteagati,
xamur arrapatuaz
naiz bide txarreti,
jan da edan lasai egin
besten bizkarreti,
ongi itz aurreti
asmo okerreti
inpernu bideti
zabiltzate beti:
animaren galera
datorkizu orti.

6/ *Alperrak*: Inpernuen bildurrik
nik ez det buruan
nola nere barrena
lasai daguan;
atso zar batzuk baizik
ez daude zeruan,
gazte alai guztiak
daude inpernuan.
Len ere munduan
aiskide nituan,
nai genduan moduan
jostatzen genduan,
ongi artuko naute
noian orduan.

7/ *Langilleak*: Inpernuen izena
da bildurgarria,
Jainkoak gaiztoentzat
dauka jarria;
bizitza gaizto orrek
dakarren arria
zeure animarentzat
dezu galgarria:
eternidadia
azken gabia.
Orain da garaia,
kontura zaitia,
nai badezu ikusi
Jesus maitia.

8/ *Alperrak*: Ez da bildurgarrik
ni ikaratzeko,
nere bizimodua
galerazteko.
Ogei bat milla duro
nork dauzka emateko,
neronek inpernuan
gero pagatzeko?
Prest nago artzeko,
kolkuan sartzeko,
ondo jostatzeko,
dana gastatzeko:
zerua utziko dizut
zerorrenzako.

9/ *Langilleak*: Eskuan al daukazu
zerua uzteko?
Jakín egin biar da
erakusteko.

Ia garaian zaude
kontuan jausteko,
premia ere badezu
zerbait ikasteko,
zuzentzen asteko,
bide txarra uzteko,
gaitz ori ikusteko,
damua irixteko:
zerua ez daukagu
diruz erosteko.

10/ *Alperrak*: Txorakeri oiekin
ez neri etorri,
oiek dira eruen
engafiagarri,
lagun eiten diogu
alperrok alkarri,
munduko lege danak
geure alde jarri,
langilleok larri,
alkarren galgarri,
gose ta egarri
beti lotsagarri,
nundik galtzen zeraten
ezin igarri.

11/ *Langilleak*: Obe degu munduan
al dana sufritu,
Jainkuak ortarako
bialdu gaitu.
Orain da garaia ta
zuek ere aditu:
besteri kendu gabe
norbera saiatu,
lana egiten oitu,
Jaunari obeditu,
Berak nola deitu
artara jarraitu,
bestela inpernura
botako gaitu.

12/ *Alperrak*: Jaio ezkerro danok
gerade zeozer,
batzuek gozagai ta
besteok piper.
Ez degu errukirik,
naiz zuek egin ler.
Nik eskubitik baño
naiago det ezker,
erdi edo bazter
arrapatu laister;
zuzen edo oker
ajola ez ezer:
zu zintzo zeran arte
ni beti alper.

13/ *Langilleak*: Jainkuarenak dira
gure izakiak,
Jesusek bere odolez
gauzka erosiak,
berai zor dizkiogu
ditugun guztiak.
Zuk inpernutarrentzat
dauzkazu utziak,
ango oñaziak
eta garraxiak
zeuk irabaziak
ondo mereziak:
muturra beltza dauka
ango nagusiak.

OSASUNAREN ITURRIA EGUNSENTIKO TXORIA

*“Gorputza berez alperra da ta / norberak
biar du ezi”... Ala dio Grazianok, eta ziñez
berak ondo bete izan du agindu ori. Gaua
lotarako ta eguna lanerako. Berak dionez,
lege ori jarri zigun Jainkoak, eta gorputza-
ren osasuna zaintzeko ere eztago ura gorde
bezelakorik. Bera goiztarra izan da beti,
eguzkia irten aurretik dantzari dabillen txo-
riaren laguna. Eta bizikera gogor oni zor
dio, noski, gorputzeko bere sendotasun eta
osasun arrigarria.*

*Bertso eder auek Arantzazuko errebistan
atera ziran. Ikus “Aránzazu” XXVII (1947),
70-71.*

- 1/ Zorioneko izan dedilla
beti gure Euskalerria,
danok aditu aitona onek
dakarkizuten berria:
ez dakienik iflor badago
zer dan osasungarria,
goizero al bait ikusi beza
egunsentiko txoria.

- 2/ Mendirik txoko datorrenian
eguzkiaren argia,
bere aurretik dantzari dabil
txoritxo abeslaria;
egunsentiko usai gozoa
eztitsu eta garbia
gorputzarentzat osasuntsua
animen bizigarria.

- 3/ Mundu guzia gozatzen duan
eguzki dizdizaria
illunpetik gu ateratzeko
gure Egilleak jarria,
mundutar danok zor dioguna
bere ongi etorria,
eskergabia ordu oietan
lotan dagan nagia.

4/ Jainkuak gaba jarri zigun bai
lotan atsedean artzeko,
ez deabruzko atsegiñetan
gure buruak galtzeko;
egun argia norbere lanez
ogia irabazteko,
gizonak ez du eskubiderik
aren legia austeko.

5/ Gaba eguntzat artzen dutenak
badira mundu onetan,
Jaungoikuari kiku egin (I) nai
deabruaren lanetan.
Zu obenlari zabiltenian
naiz ibilli illunpetan,
Jaungoikoaren begi argiak
ikusiko zaitu bertan.

6/ Lizunkeritan gaba igarota
egunsentian ogera,
illunetako basoko pizti
kaltegarrien legera;
eguzkiari iges egiaz
orla ibiltzen bazera,
amilka zuaz uste baño len
zeure burua galtzera.

7/ Gorputzak ezik animak ere
biar ditu janariak,
ala dauzkagu eleizkizunak
goiz aldetikan jarriak,
gure otoitzez gozatutzeko
animaren egarriak;
bide ortatik igesi dabiltz
gabeko obenlariak.

8/ Guziok degu jai egunetan
meza bat entzun biarra,
aste-egunetan entzutia ere
ez dala oitura txarra.
Emen ordaintzen ez badiogu
Jesuseri gure zorra,
beste munduan emango digu
benetan epai gogorra.

9/ Jesusek berak utzia degu
bere mingañez esanik
zeruan ezin sartuko dala
oker dabillen gizonik;
egunsentian plausta lotara
meza-ordua izanik:
orrelakuak ez luke biar
katolikuen izenik.

10/ Jainkuak eman gorputz ederra
osasun onez betia,
ta bataiuaren bitartez
anima garbi maitea;
aiek zaintzeko adimena ta
baita ere borondatia;
ala ere nai Jainkuen gauzak
deabruai ematia.

11/ Gorputza berez alperra da ta
norberak biar du ezi,
zeru aldera begira beti
inpernutarren igesi,
alperkeriko bide okerrik
ifioiz ez dezan ikasi;
ajola gabe dabillen orrek
zerurik ez du merezi.

12/ Amar agindu Jainkoarenak
garbiro gorde ditzagun,
berak agindu bezela artu
gaba gau ta eguna egun,
egunsentiko txori alaia
goizetikan gure lagun,
Jesukristoren ardi zintzuak
izan gaitezen ezagun.

13/ Arantzazuko Ama Birjina
danok iduki goguan,
bere medalla eta kutuna
beti eraman lepuan,
gure goibera guziok utzi
danak beraren eskuan:
umeak ongi izaten dira
ama dagoan lekuan.

14/ Nere anaiak, aditu danok
aitona zarraren deia:
orra nik esan nundik datorren
osasunen iturria.
Izango dezu anima illun
ta gorputz almen gabia,
baldin ikusi nai ez badezu
egunsentiko txoria.

---

(1) **Kiku egin** = iges egin (Graziano).

ERLEEN BIZIMODUA

Erleetan ikusten du Grazianok gizonentzat eredurik onena. Aiek ba-dute agintari bat eta aren esanetara daude danak. Lan egiten miragarriak dira. Alperrak, berriz, ezten-kolpez iltzen dituzte. Oin biko alperrakin ori egingo balitz!

Arantzazuko errebistan atera ziran. Ikus "Aránzazu" XXIX (1949), 136-137.

- 1/ Alperkeria degu
gaitzik okerrena
eta zintzotasuna
doairik ederrena.
Erlea da munduan
danik zintzoena
eta beren legea
danetan onena.

2/ Erregiña bat dute
denai agintzeko,
biargilleak zintzo
obedezitzeko;
lana egin bearra
dago bizitzeko,
eskua ematen die
alperrak iltzeko.

3/ *Anbuak* deritzaie
erle alperrari.
Oiek erletan ere
jaio bai ugari,
bizia motza dute
—badakite ori—,
ala ere jarraitu
alperkeriari.

4/ Goizean langilleak
egunen begira
loratxuak biltzera
juteko mendira,
beaje bakoitzean
berealala jira;
anbuak ordu artan
lo egoten dira.

5/ Egun dana goizetik
asi ta gauera
langilleak bai zintzo
mendirra ta etxera;
karga bakoitza utzi
lasterka atzera;
anbuak arratsean
pasiatutzera.

6/ Lore danak zimeltzen
asten diranean,
biarrik egin ezin
uda-atzenean.
Orduan asten dira
borrero-lanean,
erregiñak baimena
ematen dienean.

7/ Iru edo lauk eldu
anbuai batera,
or dijoa amilka
beren ankapera;
aien atzaparretan
ezin jaiki atzera;
ildakoan tatarrez
etxetik atera.

- 8/ Batzuk egiten die
il ezinda iges,
baña alperrik, iñork
morroi ere nai ez,
atzera datoz gero
irtendako bidez,
bere bizia uztera
garraxiz ta aiez.
- 9/ Baña ez dituzte iltzen
anbo diran danak,
batzuk uzten dituzte
bearren diranak;
zintzo egin ditzaten
dagozkien lanak;
bestela ezin sortu
beren ondorenak.
- 10/ Ez dute abogadurik
ez ta ere juezik,
erregiña bakarren
epai beltza baizik;
naiz egon gazte eta
bizitzeko pozik,
eriotza gañera
biarra egin ezik.

11/ Erletan ere iñoiz
baleike gertatu
langilleak alperra
ezin menderatu,
il bear lirakenak
bizirik geratu;
negu artan goseak
danak iltzen ditu.

12/ Erle oien bizitza
nai duanak ikasi
ara emen garbiro
nik adierazi;
jartzen diran tokian
alperrak nagusi
langillerik iñolaz
ezin leike bizi.

13/ Alperrik egiten da
askotan zenbait itz,
okerrik ez legoke
gu zuzen bagenbiltz.
Obeto bizi leike
makiña bat aldiz
oin biko anbuakin
au egingo balitz!!!

ORAINDAÑOKO LIBURUAK

- 1.—R. Artola
SAGARDOAREN GRAZIYA ta beste bertso asko. (Aitua).
- 2.—M. Soroa
GABON, AU OSTATUBAI, ANTON KAIKU.
- 3.—F. Apalategui, S. I.
EUSKAL MUTILLAK ARMETAN, I.
- 4.—Pepe Artola
USTEZ LAGUN DETAN ta beste bertso asko.
- 5.—P. M. Urruzuno
EUSKALERRITIK ZERURA ta beste bertso asko.
- 6.—Toribio Alzaga
RAMUNTZO.
- 7.—Ramos Azkarate
GALTZAUNDI ta beste bertso asko.
- 8.—Antero Apaolaza
PATXIKO TXERREN
- 9.—Bitoriano Iraola
OROITZAK ta beste ipui asko.
- 10.—Bertsolariak
ERREGE EGUNEKO BERTSO SAYOA
(1962).
- 11.—Piarres Larzabal
BORDAXURI.
- 12.—Bilintx
BERTSO TA LAN GUZIAK.
- 13.—Mariano Izeta
DIRUA GALGARRI.
- 14.—Piarres Larzabal
IRU ZIREN

- 15.—Bertsolariak
EZKONTZA GALDUTAKO BERTSOAK, I.
- 16.—Alfonso M.ª Zabala
GABON GAU BAT ta beste ipui asko.
- 17.—Antonio M.ª Labayen
MALENTXO, ALARGUNI
- 18-19.—Antonio Zavala, S. I.
TXIRBITA (Bizitza ta bat bateko bertsoak).
- 20.—Franzisko Goñi, S. I.
LURDESKO GERTAERAK.
- 21.—Piarres Larzabal
HERRIKO BOZAK edo NOR ALKATE.
- 22.—Bertsolariak
**BERTSOLARIEN TXAPELKETA
(30-XII-1962).**
- 23.—**AIZKOLARIAK ta beste ipui asko.**
- 24.—Fermin Imaz
BERTSO GUZIAK.
- 25.—A. P. Iturriaga
JOLASAK.
- 26.—Alfonso M.ª Zabala.—A. Larraitz.—Juan Mi
PERIYAREN ZALAPARTAK. — Melitona'
ren bi senarrak. — Mendibe'tarren larri-
yak. — Utzi bearko! — Gizon bikañak.
- 27.—Bertsolariak
AZPEITIKO PREMIYOAREN BERTSOAK.
- 28.—Bizenta A. Mogel
IPIUI ONAK.
- 29.—Toribio Alzaga
BURRUNTZIYA. — Bernaiño'ren larriyak.
Txibiribiri. — San Tomas'eko ferlyak.
- 30.—Graziano Anduaga
EGUNSENTIKO TXORIA ta beste bertso
asko.

